

Stenografični zapisnik

pete seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dné 10. oktobra 1903.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Oton pl. Detela — Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik ekselenca baron Viktor Hein in c. kr. okrajni glavar Viljem Haas. — Vsi člani razun: knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič, dr. Janko Brejc, dr. Andrej Ferjančič, Ivan Hribar, Karol Luckmann, dr. Ivan Šusteršič, Filip Supančič, dr. Ignacij Žitnik. — Zapisnikarja: deželna tajnika Jožef Pfeifer in Franc Uršič.

Dnevni red:

1. Branje zapisnika 4. deželno-zborske seje dne 9. oktobra 1903.
2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.
3. Dopolnilna volitev 3 članov in 2 namestnikov v pridobninsko deželno komisijo in nadomestna volitev enega člana in njegovega namestnika v prizivno komisijo za osebno dohodnino.
4. Priloga 18. Poročilo deželnega odbora gledé zopetne predložitve v zadnjem zasedanju predloženih prilog.
5. Poročilo o delovanji deželnega odbora za dobo od 1. oktobra 1901 do konca septembra 1902.
6. Priloga 1. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep kranjskega učiteljskega pokojninskega zaklada za l. 1901.
7. Priloga 2. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep normalno-šolskega zaklada za l. 1901.
8. Priloga 3. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep deželno-kulturnega zaklada za leto 1901 in proračun za l. 1903.
9. Priloga 4. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep deželnega posojilnega zaklada za l. 1901 in proračun za leto 1903.
10. Priloga 5. Proračun učiteljskega pokojninskega zaklada za leto 1903.
11. Priloga 6. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep zaklada prisilne delalnice za l. 1901 in proračun za leto 1903.

Stenographischer Bericht

der fünften Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 10. Oktober 1903.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Otto Edler von Detela. — Regierungsvertreter: K. k. Landespräsident Excellenz Victor Freiherr von Hein und k. k. Bezirkshauptmann Wilhelm Haas. — Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič, Dr. Janko Brejc, Dr. Andreas Ferjančič, Ivan Hribar, Karl Luckmann, Dr. Ivan Šusteršič, Philipp Supančič, Dr. Ignaz Žitnik. — Schriftführer: Landschafts-Sekretäre Josef Pfeifer und Franz Uršič.

Tagesordnung:

1. Lesung des Protokolls der 4. Landtags-Sitzung vom 9. Oktober 1903.
2. Mitteilungen des Landtags-Präsidiums.
3. Ergänzungswahl von 3 Mitgliedern und 2 Mitglieder Stellvertretern in die Erwerbsteuer-Landeskommission und die Erbschaftswahl eines Mitgliedes und dessen Stellvertreter in die Personal-Einkommensteuer-Berufungskommission.
4. Beilage 18. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Wiedervorlage der in der letzten Session eingebrachten Landtagsvorlagen.
5. Rechenschaftsbericht des Landesauschusses für die Zeit vom 1. Oktober 1901 bis Ende September 1902.
6. Beilage 1. Bericht des Landesauschusses mit der Vorlage des Rechnungsabchlusses des krainischen Lehrerpensionsfondes für das Jahr 1901.
7. Beilage 2. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabluß des Normalerschulfondes für das Jahr 1901 vorgelegt wird.
8. Beilage 3. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabluß des Landeskulturfondes für das Jahr 1901 vorgelegt wird.
9. Beilage 4. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabluß des Landesanlehensfondes für das Jahr 1901 und der Voranschlag für das Jahr 1903 vorgelegt wird.
10. Beilage 5. Voranschlag des Lehrerpensionsfondes für das Jahr 1903.
11. Beilage 6. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabluß des Zwangsarbeitshausfondes für das Jahr 1901 und das Präliminare für das Jahr 1903 vorgelegt wird.

12. Priloga 7. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlagajo računski sklepi ustanovnih zakladov za leto 1901 in proračuni za leto 1903.
13. Priloga 8. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun normalno-šolskega zaklada za leto 1903.
14. Priloga 9. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlagata računska sklepa kmetijske šole na Grmu o šoli in o gospodarstvu za leto 1901 z imovinskima razkazoma ter z razkazom o uspehih gospodarskih panog.
15. Priloga 10. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračuna kranjske kmetijske šole na Grmu za leto 1903.
16. Priloga 11. Poročilo deželnega odbora gledé dovolitve višjih nego 20% doklad za cestne namene.
17. Priloga 12. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži načrt zakona o zvišanji potrebsčine za uravnavo Mirne.
18. Priloga 13. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlagajo računski sklepi bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdeniškega zaklada za leto 1901 in razkazi imovine teh zakladov koncem leta 1901.
19. Priloga 14. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep gledališkega zaklada za l. 1901.
20. Priloga 15. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlože proračuni bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdeniškega zaklada za leto 1903.
21. Priloga 16. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep pokojninskega zaklada deželnih uslužbencev za leto 1901 in proračun za leto 1903.
22. Priloga 17. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep garancijskega zaklada Dolenjskih železnic za leto 1901 in razkaz imovine tega zaklada koncem leta 1901.
23. Priloga 19. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži proračun deželnega zaklada za l. 1903.
24. Priloga 20. Poročilo deželnega odbora gledé zakupa užitnine od strani dežele.
25. Priloga 21. Poročilo deželnega odbora o dovolitvi deželnega prispevka za vodovod v Zagorji na Savi.
26. Priloga 22. Poročilo deželnega odbora s proračunom gledališkega zaklada za leto 1903.
27. Priloga 23. Poročilo deželnega odbora o razširjalni zgrabi domobranske vojašnice.
28. Priloga 24. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep muzejskega zaklada za leto 1901.
29. Priloga 25. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži proračun muzejskega zaklada za leto 1903.
30. Priloga 28. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predloži računski sklep deželnega zaklada za leto 1901.
31. Priloga 31. Poročilo deželnega odbora o pokojnini nadučitelja Josipa Levičnika v Železnikih.
32. Priloga 32. Poročilo deželnega odbora z načrtom zakona o uvrstitvi okrajne ceste od Železnikov do Podrošta in nove ceste od Podrošta do Petrovegabrda na deželni meji med deželne ceste.
12. Beilage 7. Bericht des Landesauschusses, mit welchem die Rechnungsabschlüsse der Stiftungsfonde für das Jahr 1901 und die Voranschläge für das Jahr 1903 vorgelegt werden
13. Beilage 8. Bericht des Landesauschusses mit der Vorlage des Normaltschulfonds-Voranschlages für das Jahr 1903.
14. Beilage 9. Bericht des Landesauschusses, mit welchem die Rechnungsabschlüsse der krainischen landwirtschaftlichen Schule in Stauden über die Schule und den Wirtschaftsbetrieb für das Jahr 1901 samt dem Vermögensausweise und dem Erfolgsausweise über die Wirtschaftszweige vorgelegt werden.
15. Beilage 10. Bericht des Landesauschusses, womit die Voranschläge der krainischen landwirtschaftlichen Schule in Stauden für das Jahr 1903 vorgelegt werden.
16. Beilage 11. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Bewilligung von mehr als 20%igen Umlagen für Straßenzwecke.
17. Beilage 12. Bericht des Landesauschusses, womit ein Gesetzentwurf betreffend die Erhöhung des Erfordernisses für die Regulierung des Neuringbaches vorgelegt wird.
18. Beilage 13. Bericht des Landesauschusses, womit die Rechnungsabschlüsse des Kranken-, Irren-, Gebärhaus- und Findelhofes für das Jahr 1901 nebst den Vermögensnachweisungen dieser Fonde mit Ende 1901 vorgelegt werden.
19. Beilage 14. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabschluß des Theaterhofes für das Jahr 1901 vorgelegt wird.
20. Beilage 15. Bericht des Landesauschusses, womit die Voranschläge des Kranken-, Irren-, Gebärhaus- und Findelhofes für das Jahr 1903 vorgelegt werden.
21. Beilage 16. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabschluß des Pensionshofes der Landesbediensteten für das Jahr 1901 und der Voranschlag für das Jahr 1903 vorgelegt wird.
22. Beilage 17. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabschluß des Garantiefhofes der Unterkrainerbahnen für das Jahr 1901 und die Nachweisung des gesamten Vermögens dieses Hofes mit Ende 1901 vorgelegt wird.
23. Beilage 19. Bericht des Landesauschusses mit Vorlage des Voranschlages des Landeshofes für das Jahr 1903.
24. Beilage 20. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Pachtung der Verzehrungssteuer seitens des Landes.
25. Beilage 21. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Bewilligung eines Landesbeitrages für die Wasserleitung in Sagor a/b Save.
26. Beilage 22. Bericht des Landesauschusses mit dem Voranschlag des Theaterhofes für das Jahr 1903.
27. Beilage 23. Bericht des Landesauschusses, betreffend den Erweiterungsbau der Landwehrkaserne.
28. Beilage 24. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabschluß des Museumshofes für das Jahr 1901 vorgelegt wird.
29. Beilage 25. Bericht des Landesauschusses, womit der Voranschlag des Museumshofes für das Jahr 1903 vorgelegt wird.
30. Beilage 28. Bericht des Landesauschusses mit Vorlage des Rechnungsabschlusses des Landeshofes für das Jahr 1901.
31. Beilage 31. Bericht des Landesauschusses, betreffend den Aufgenuß des Oberlehrers Josef Levičnik in Eisenern.
32. Beilage 32. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Einreihung der Bezirksstraßenstrecke von Eisenern bis Področ und der neuen Straße von Področ bis Petrovobrdo an der Landesgrenze in die Kategorie der Landesstraßen unter Anschluß des einschlägigen Gesetzentwurfes.

Začetek seje ob 10. uri 30 minut dopoludne.

Beginn der Sitzung um 10 Uhr 30 Minuten Vormittag.

Deželni glavar:

Proglašam sklepčnost visoke zbornice ter otvarjam sejo.

Prosim gospoda zapisnikarja, da prečita zapisnik zadnje seje.

1. Branje zapisnika 4. deželno-zborske seje dné 9. oktobra 1903.**1. Lesung des Protokolls der 4. Landtags-sitzung vom 9. Oktober 1903.****Tajnik Pfeifer:**

(Bere zapisnik 4. seje v nemškem jeziku. — Sieht das Protokoll der 4. Sitzung in deutscher Sprache.)

Deželni glavar:

Želi kdo gospodov poslancev kako opazko v ravnokar prečitanem zapisniku?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, izrekam, da je zapisnik zadnje seje potrjen.

2. Naznanila deželno - zborskega predsedstva.**2. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.****Deželni glavar:**

Naznanjam, da je kranjsko-primorsko gozdarsko društvo meni poslalo več izvodov knjižice „Navod za oskrbovanje malih gozdnih posestev na Kranjskem in Primorskem. Gospodje poslanci so danes dobili vsak en izvod te knjižice, ki je za male posestnike gozdov na Kranjskem velevažna. Omenjeno društvo je lansko leto prosilo primerne podpore za izdajo te knjižice, ker je pa deželni zbor bil zaključen, se tudi tej prošnji ni moglo ugoditi.

Nadaljevalo se bo sedaj čitanje interpelacije, katero se je včeraj prekinilo na 14. strani.

Tajnik Uršič:

(bere: — liest:)

„Poročevalec pristavlja, da je Unger v svojih predavanjih prispel do poglavja „o vladi“ (Regierungslehre), kjer hoče prihodnje leto nadaljevati, če ne bodo njegovi slušatelji želeli, da prične še enkrat od začetka.

Konečno kvalificira ravnatelj profesorja Ungerja za izvrstnega jurista in modroslovca, ki izborno predava in je vseskozi lojalen.

Ko so torej vložili slušatelji modroslovja gori navedeno prošnjo, se je licejski rektorat jel takoj pogajati s profesorjem Ungerjem in Kleemannom, da bi ta dva odlična moža prevzela suplenturo za juridične predmete.

Med tem pa se je slovenska javnost pričela vedno bolj zanimati za slovensko vseučiliško vprašanje, kateremu so posebno „Novice“ odsihdob posvečale vedno pozornost.

Dr. Bleiweis je neprenehoma drezal slovenske državne poslance, naj slovenskega vseučilišča ne pozabijo. Zanimivo v tem oziru je Bleiweisovo „Odprto pismice kranjskim poslancom na Dunaji“ v „Novicah“ (26. malega srpana 1848), v katerem opozarja poslance na vladno reformo visokega šolstva in jih roti pri njihovem rodoljubju, naj pri tej priliki ne zamude, se zavzeti za slovensko vseučilišče, spominjajoč jih, da je v tem vprašanju ves narod jedin, kar kažejo mnogi javni in zasebni govori in neštevilna pisma, ki prihajajo od vseh stranij. Dru. Bleiweisu je sploh slovensko vseučilišče tako zelo priraslo k srcu, da mu je postalo nekaj ceterum censeo v „Novicah“; v vsaki številki onih let nahajamo skoraj kak paber k slovenskemu vseučiliškemu vprašanju.

Zanimiva sta tudi članka iz Štajerja Orslava Čafa „Beseda za slovensko vseučilišče v Ljubljani („Novice“ 28. rožnika 1848), v katerih obeta pisatelj sestavo znanstvene terminologije in Podkorenčanov: „Kako bi se slovenski jezik v šolo spravil?“ (12. malega srpana 1848). Zadnji imenuje vseučilišče tudi „vesolniše“. Pa tudi drugi ljubljanski listi, kakor n. pr. „Laibacher Zeitung“, so z veseljem pozdravljali vseučilišno idejo; v zadnjem listu je priobčil zaslužni šolnik dr. Kleemann simpatičen članek.

Še predno pa so se končala pogajanja licejskega rektorata s prof. Ungerjem in Kleemannom, so se pa oglasile že tudi razne korporacije za vseučilišče. Prva je bila mestna občina našega staroslavnega Kranja, ki je odposlala znamenito peticijo deželnim stanovom kranjskim, kjer v 15. točki zahteva tudi ustanovitve vseučilišča v Ljubljani. Ustno izročilo trdi, da je to žal ne več ohranjeno prošnjo sestavil sam — Prešeren. Najvažnejše pa je, da se je „Slovensko društvo“ samo poprijelo te zadeve. Društveni odbor je sklenil soglasno dne 3. septembra 1849 sestaviti prošnjo za vseučilišče in je to nalogo poveril dr. Bleiweisu. To dne 14. septembra pisano peticijo je državni poslanec dr. Kavčič izročil naučnemu ministeru. Peticija se glasi v slovenskem prevodu:

„Slavno ministersko svetovalstvo!“

„Podpisano slovensko društvo kot naravni zastopnik narodnih koristij si šteje v svojo dolžnost slavno ministersko svetovalstvo opomniti na neko nujno potrebo slovenskih dežel. Slovenski narod (die slov. Stämme), ki po nizkem povprečnem številjenji šteje poldrug milijon glav, in ki izven Kranjske stanuje tudi v Istri, Gorici, v polovici Koroške in v južni Štirski, za svoj narodni razvoj neobhodno in najprvo potrebuje dušnega središča (einigungspunkt), ognjišča za narodno intelektualno izobraževanje.“

„Po več provincijah razkropljen, pomešan med tuje življe, ki so Slovence v narodnem razvitku že daleč prehiteli in skoraj popolnoma tujstvu prepuščen, je moral slovenski narod ostati na žalostno nizki stopinji narodne omike. Ako se ima kedaj za slovenski narod uresničiti zveličalna beseda našega prevzvišenega cesarja, ki je vsem narodom garantiral domače razvijanje, more si slovenski narod le onda resnično opomoči in zaceliti rane, ki so se mu pod prejšnjo sistemo sekale, ako se mu ponudi priložnost, da se bode mogel v domovini izobraževati in omikavati, in ako ne bode dalje prisiljen svoje sinove pošiljati v tuja učilišča, ker slednji pod tujimi vpljivi vsaj v narodnem oziru postanejo sami tuji glede svoje domovine.“

„S kratka: slovenski narod nujno potrebuje vseučilišča. Ker je to potrebo čutil, je že pred nekim časom gremij tukajšnjega učiteljstva prosil, naj se vseučilišče napravi v Ljubljani kot v središči slovenskih provincij, in je to prošnjo podprl z vsemi razlogi, ki še iz drugih nego narodnih ozirov govore za ustanovljenje. Sklicevaje se na to prošnjo misli slovensko društvo, da mu ni treba natanko in na drobno razlagati razlogov, ki govore za vseučilišče in da mu tudi ni treba razpeljavati, kako naj bi se uresničila (realisirung) ta splošna želja, in hoče tukaj samo izreči svoje upanje, da bode sl. ministrsko svetovalstvo uvaževaje to nezadušljivo ljudsko potrebo in modro skrbé za vse narode avstrijskega cesarstva, rado pripravljeno vse nemudoma napotiti, da se tudi našemu narodu mogoče stori splošno narodno razvijanje.“

Septembra meseca so se konečno pogajanja s profesorji Ungerjem in Kleemannom privedla do povoljnega zaključka in prof. Unger se je v dopisu na ravnateljstvo modroslovne fakultete z dne 7. septembra izrekel pripravljenega predavati o kazenskem pravu in narodnem pravu (nationale Rechtslehre). Profesor Kleemann pa je prevzel statistiko. Nato je ravnateljstvo modroslovnih šol šele odposlalo prej navedeno prošnjo slušateljev opremljene z naslednjim velezanimivim poročilom:

Nr. 149. Vom k. k. Direct. der phyl. Stud.

Laibach den 27. Febr. 1848.

Hochlöbliches k. k. Gub. Präsidium!

Die krainerischen Jünglinge, welche sich der Rechtswissenschaft zu widmen dachten, haben sich nach absolvirter Philosophie, gewöhnlich an eine dem Laibach zu nächst liegenden Universitäten Gratz oder Wien, jedoch grösstentheils nach Wien begeben, weil sie daselbst auf leichtere Subsystemz durch Instructionen rechnen konnten.

Die in diesem Jahre Statt gefundenen Ereignisse, deren Folgen noch dauern, welche den Besitz und den Erwerb erschütterten, das Einkommen auf eine empfindliche Weise schmälern und die Familienväter zwingen ihre Ausgaben auf das Nothwendigste zu beschmälern, stellen

der studierenden Jugend, welche sich entfernt vom väterlichen Hause in grossen Städten auf Universitäten durch Lectionen geben fortbringen muss, wenigstens für das nächstkommende Schuljahr dieses Subsystemzmittel in trübe Aussicht. In Erwägung dieser bedenklichen Umstände in Wien oder Gratz ein Unterkommen finden zu können und über vorläufige Berathung mit dem hiesigen Professor der Philosophie und Dr. der Rechte Wilhelm Unger, haben 22 Jünglinge, welche die Physik hier absolvirten, das in ./: anruhende Gesuch eingereicht, das ihnen beim hohen Unterrichts-Ministerium die Bewilligung erwirkt werden wolle den ersten Jahrgang des Rechtsstudiums im bevorstehenden Schuljahre hierorts der Art und mit demselben Erfolge hinsichtlich der Wirksamkeit der Zeugnisse, wie an Universitäten hören zu können. Diese Schüler sind grösstentheils Landskinder, mehrere in Laibach bey ihren Eltern domicilirend, folglich so gestellt, dass sie entweder in alterlichem Hause leben, oder wie es hier üblich ist, vom Hause aus mit Viktualien versehen werden, und nur das Herbergsgeld, welches sich jährlich auf 15—20 fl. beläuft, zu entrichten haben.

Mehrere von ihnen sind auch schon mit Instructionen versehen, die sie vorbehalten könnten.

Zudem haben sich auch 20 Schüler, welche in Görz die Physik absolvirten, grösstentheils Krainer aus dem Adelsberger-Kreise und aus dem Görzergebiethe, hier gemeldet, dem 1ten Jahrgang der juridischen Studien hier hören zu wollen, wenn dem vorliegenden Bittgesuche hohen Orts willfahrt werden sollte.

Bey dem Umstande, dass an der Universität Padua, wenn sie auch kommendes Jahr eröffnet werden sollte, die für Studierende erforderliche Ruhe nicht gewähren dürfte, würden auch Schüler aus dem Aussenlande die gute Gelegenheit für das juridische Studium hier benützen, und so könnte man auf eine Anzahl Schüler 50—60 rechnen.

Über die Äusserung der Studierenden, dass Prof. Unger diese Vorträge zu übernehmen geneigt sey, hat das Directorat denselben um diesfällige Erklärung aufgefordert, und legt diese sub ://: bey. Prof. Unger äussert sich, dass er die Gegenstände des I. juridischen Jahrganges, die rationelle Rechtslehre und den I. Theil des Strafgesetzbuches nach den bey den Universitäten bestehenden oder einzuführenden Vorschriften gegen die bisher bestandene Supplentengebühr neben seinem ordentlichen Lehrfache zu versehen bereit sey.

Die Statistick würde nach mündlicher Zusage der hiesige Prof. der Philologie und Weltgeschichte, Dr. Johann Kleemann, übernehmen.

Prof. Unger hat die Rechte an der Wiener-Hochschule mit durchgängiger Eminenz absolvirt, erhielt darum den Doctorsgrad, hat sich den appellarischen Prüfungen mit dem besten Erfolge unterzogen, hat bey dem Wiener-Civilgerichte ge-

dient, und hier als Professor eine dreyjährige Beamtenpraxis genommen. Er hat während seines Hierseyms mehrere Concurprüfungen für juridische Lehrkanzeln aus allen Theilen der Rechtswissenschaft gemacht und auch Aufsätze über Rechtswissenschaft in die österr. Blätter für Litteratur und Kunst geliefert. In dem nächst verflossenen Schuljahre hielt er am hiesigem Lyceum öffentliche Vorlesungen über das constitutionelle Staatsrecht mit allgemeiner beyfälligen Anerkennung. Prof. Unger ist geeignet jede juridische Lehrkanzel mit Ehren zu versehen. Allerdings hat er einen ausgezeichneten Vortrag und erfreut sich einer festen Gesundheit.

Kleemann ist Dr. der Philosophie, ein vielseitig gründlich gebildeter Mann, ein ausgezeichnete Professor der Universalgeschichte, sein Vortrag lässt nichts zu wünschen übrig, erfreut sich einer festen Gesundheit. Die Vorträge aus der Statistik würden durch ihn vollkommen gut besorgt werden. Wenn das hohe Unterrichts-Ministerium in Berücksichtigung der oberwähnten Gründe für eine so bedeutende Anzahl Schüler es allergnädigst gestatten würde, dass im bevorstehenden Schuljahre die Vorlesungen über die Gegenstände des I. juridischen Jahrganges von beiden Professoren Unger und Kleemann hier gegeben werden dürften, so geht der unmassgebliche Antrag des Directorates dahin, dass

1.) Prof. Unger die Vorlesungen aus der rationalen Rechtslehre und aus dem I. Theile des Strafgesetzbuches täglich durch 2 Stunden, und Prof. Kleemann aus der Statistick durch eine Stunde zu halten hätte.

2.) Dass ihnen dafür die übliche Supplenten-Remuneration von 800 fl. angewiesen würde, wovon Prof. Unger 500 und Prof. Kleemann 300 fl. zu beziehen hätte. Fals aber bey der gegenwärtigen Finanznoth diese Remuneration nicht bewilligt werden könnte, es den beiden Professoren gestattet würde von den Schülern das gewöhnliche Honorar zu erheben und sich in dasselbe nach wechselseitigem Übereinkommen zu theilen.

3.) Dass diese Vorlesungen unter ein eigenes Directorat zu stellen wären, wozu entweder der hiesige Landrath Joseph v. Scheuchenstuel oder der Gubernialrath bei der krainer. Procuratur Anton Debellak als ganz geeignet hiermit bezeichnet werden.

Schliesslich wird um eine baldige Erledigung dieser Bitte unterthänigst gebethen, um die darauf harrenden Bittsteller darnach bescheiden zu können. Pauschek.

Nepričakovano hitro je pa došel odgovor na prošnjo „slovenskega društva“, ki je vzbudil v vseh domorodnih krogih velikansko veselje.

Z odlokom z dne 5. oktobra 1848. je vlada dovolila za poskušnjo dve brezplačni pravoslovni stolici, jedno za privatno, drugo za kazensko pravo, pozivljajoč „Slovensko društvo“, naj poskrbi za primerne učne moči. Za to veliko pridobitev si niso nemalih zaslug stekli tedanji slovenski državni poslanci, ki so vživali v državnem zboru sploh

velik ugled, namreč v prvi vrsti dr. Karol Ulepič, dr. Kavčič in dr. Ambrož.

Že 22. septembra 1848. je dr. Ulepič vložil v državnem zboru predlog, da naj se vlada pozove ustanoviti vseučilišče v Ljubljani; dr. Kavčič pa je šel že prej dne 4. septembra z nekaterimi drugimi poslanci k državnemu tajniku v naučnem ministerstvu Feuchterslebnu in mu razložil važnost slovenske univerze. Feuchtersleben je odgovoril, da je želja popolnoma opravičena in naravna posledica narodne ravnopravnosti; samo radi stroškov je imel pomisleke, na kar je dr. Ambrož interveniral v tej zadevi pri finančnem ministru Krausu. O tem koraku je obvestil dr. Ambrož urednika „Illyrisches Blatt“ v naslednjem zanimivem, v „Illyr. Blatt“ 12. septembra 1848. ponatisnjem pismu:

„Vaše blagorodje! Mi smo bili radi ustanovitve vseučilišča že pri dotičnem ministerijalnem tajniku ter izvedeli, da ni družih pomislekov kakor težki finančni položaj.

Včeraj sem tudi govoril s finančnim ministrom, ki se je izjavil, da „auf ein Paar Tausend Gulden komme es ihm nicht an.“ Jaz sem sicer vse gospodu dr. Bleiweisu sporočil, samo izjave gosp. fin. ministra še ne, in to izvolite storiti Vi s tem pismom.

Ker so tedaj le finance največja ovira, je treba, da se žrtvujejo rodoljubi ter brezplačno predavajo. Radi tesnih prostorov ni treba nikakih pomislekov, saj se lahko čez dan po večkrat v eni in isti sobani predava, kakor se to tudi na Dunaju in v Gradcu vrši.

Časopisje pa naj se tega predmeta poprime z vsjo pozornostjo; kar se nas tiče — storili bomo vse, kar je možno.

S spoštovanjem Vaš udani

Ambrož.“

Slovenskemu društvu ni bilo težko najti požrtvovalnih, sposobnih mož, ki so bili pripravljeni prevzeti brezplačno predavanja. V odborovi seji dne 25. oktobra se je društvu ponudila cela vrsta tacih rodoljubov, pred vsem pa dr. Lehmann, dr. Mažgon, dr. Ahačič, dr. Haan, dr. Kerstein, dr. Hradecky, dr. Martinak in Bučar.

Mestni magistrat je za civilno pravo posebno priporočal dr. Ivana Ahačiča, povdarjajoč njegovo zmožnost in znanje jezika. Vendar ga vlada ni vsprejela, ampak imenovala kandidata Slov. društva za civilno pravo krim. aktuarja dr. A. Mažgona, za kazensko pa dr. Lehmann; oba sta, kakor poroča prof. Apih, stavila pogoji, da jima pomagajo ostali ljubljanski veščaki pri poslovenjevanju zakonikov in z nadomestovanjem za slučaj bolezni ali družih ovir: za namestnika dr. Mažgonu se je odbral dr. Ahačič, Lehmannu pa dr. Haan.

Vspeh, ktereга so dosegli pravoslovci, vspodbodel je tudi medicine: Frana Plemla, Andreja Švegla, V. Kovača, Janeza Pollaka in Frana Vovka, da so v imenu svojih tovarišev prosili slovensko društvo dne 9. novembra v nemški ulogi, naj se isto zavzame tudi zanje ter podpira njihovo

prošnjo, ktero so stavili na ravnateljstvo ranocelniške šole, naj bi isto izposlovalo otvoritev I. medicinskega letnika v Ljubljani, ker so vsa avstrijska vseučilišča radi nemira zaprta. Dr. Bleiweis se je tej prošnji odzval že 10. novembra z vlogo na ravnateljstvo ranocelniške šole, povdarjajoč, da bi mogel prevzeti profesor Voigt ali pa Melzer anatomijo, profesor Šubert naravoslovje, prof. Biacovski pa botaniko.

Isti dan ko so odposlali ljubljanski medicinci svojo prošnjo je došel potom gubernija naslednji ministerski odlok, kot odgovor na prošnjo in poročilo ravnateljstva modroslovne fakultete z dne 27. septembra 1848.

Odlok se glasi v originalu:

„Die Frage, ob zu Laibach eine Universitaet errichtet oder auch nur das rechts- und staatswissenschaft. Studium eingeführt werden soll, wurde hohen Orts neuerlich als ein Gegenstand der besonderen Verhandlung aufgenommen.

Von der Beantwortung dieser Frage musste nothwendig die mit dem Studiendirections-Berichte v. 27. September 1848. Z. 149 vorgelegte Bitte einiger Studierender den ersten Jahrgang des Rechtsstudiums in Laibach unter der Anleitung des Doctors Unger und Doctors Kleemann absolvieren zu dürfen umsomehr abhängig gemacht werden, als die nach dem früheren Studienplan bestandene Eintheilung des Rechts- u. politischen Studiums in 4 Jahrgänge und die stufenweise Einreihung aller betreffenden Lehrfächer in Letztere durch die Allerhöchst sanctionierte Lehr- und Lernfreiheit bereits aufgehoben ist, somit von dem Studium des ersten juridischen Jahrganges in der Gegenwart keine Rede mehr sein kann. Zudem kommt in Betrachtung zu ziehen, dass das rechts- und staatswissenschaftliche Studium eine untrennbare Verbindung aller dasselbe nothwendig bedingender Lehrfächer voraussetzt, solches demnach nur als ein untheilbares Facultaetsstudium der Universitaet gedacht werden kann, wornach es begriffwidrig wäre, und dem Zwecke der Gelehrtenbildung ebensowenig als der Wissenschaft an sich entsprechen würde, wenn einzelne Lehrgegenstände des juridischen Gesamtstudiums getrennt und ausser dem Bereiche der Universitaet in Vortrag gebracht werden wollten.

Bei diesem Verhältnisse, dann bei dem Umstande, dass der scheinbare Vortheil der wenigen Studierenden, welche als Bittsteller sich darstellen, mit den für den Staat hieraus resultierenden Lasten in keinem Verhältnisse steht, und der Provinzialstudienfond durchaus nicht in der Lage ist, die mit der Einführung obiger Lehrkanzeln nothwendigen auch noch so geringfügigen Auslagen auf sich zu nehmen, kann von Seite des Ministeriums des öffentlichen Unterrichtes keine Folge gegeben werden.

Hievon wird in Gemässheit eines hohen k. k. Unterrichts-Ministerial-Erlasses v. 10. d. M. Z. 6889 das k. k. Studiendirectorat unter Rückschluss der

Berichtsbeilagen zur weiteren Verfügung hiemit in Kenntniss gesetzt.

Laibach, am 20. November 1848.

Welsersheimb m. p.“

Kako slabo se ta odlok sklada z vladino odredbo od 5. oktobra! Vlada se pa tudi ni s koenečno rešitvijo in določitvijo vprašanja slovenskih pravoslovnih predavanj v Ljubljani nič kaj pozurila. Še-le z odlokom od 8. decembra 1848. št. 7448 je poverila aktuvarju Mažgonu predavanja o avstrijskem državljskem pravu. Merodajni slovenski krogi se vendar s to drobtinico niso zadovoljili; le predobro so čutili, da taka posamezna predavanja ne morejo imeti trajnosti. Slovensko društvo je torej dne 10. grudna vnovič poslalo naslednjo prošnjo naučnemu ministerstvu:

„Hohes Ministerium!

Gestützt auf die „Vorbemerkungen des Entwurfes der Grundzüge des öffentlichen Schulwesens in Oesterreich“, welche das vorige h. Unterrichts-Ministerium bekannt gegeben hat, hat der gefertigte slovenische Verein im Interesse des gesammten slovenischen Volksstammes und im Einklange mit mehreren andererseits an das h. Unterrichts-Ministerium geleiteten Einlagen, am 14. Sept. d. J. die Petition zur Errichtung einer Universität in Laibach dem h. Ministerrathe vorgelegt, indem ihm die Wünsche für die Errichtung einer Universität für die slovenischen Gebietstheile in Laibach nicht bloss aus allen Gegenden Krains, sondern auch mehrseitig aus andern slovenischen Nachbarprovinzen bekannt geworden sind.

Der hierüber herabgelangte Erlass des h. Unterrichts-Ministeriums vom 5. Octob. d. J. Z. 6230 stellte nicht nur die Errichtung einer ordentlichen Universität in Laibach in Aussicht, sondern sprach sich auch darüber aus, dass die Einleitung zur Ermöglichung der Errichtung der 2 wichtigsten Lehrkanzeln des österr. bürgerlichen und Criminalrechtes getroffen werde. Der slovenische Verein durch diesen h. Erlass von den schönsten Hoffnungen für die Zukunft beseelt, veranlasste am 25. October d. J. eine Versammlung von Juristen und Sprachkundigen, in welcher sich 7 Herren zur Übernahme unentgeltlicher Vorträge bereit erklärte, und wobei zugleich die Übersetzung des österr. bürgerlichen Gesetzbuches und des Strafgesetzbuches für Verbrechen durch ein hiezu erwähltes Comite beschlossen und auch sogleich in Angriff genommen wurde, worüber auch das hierländige Landespräsidium dem h. Unt.-Ministerium Bericht erstattete. Doch wie in Allem, so zeigte sich auch in dieser Angelegenheit der Verderben bringende Einfluss der October-Revolution. Die für das slovenische Volk so unendlich wichtige Universitätsfrage konnte bei der Schrecken erregenden, alle Ordnung vernichtenden Lage Wiens, durch das vorige Ministerium wohl keiner zu einem Resultate führenden Würdigung unterzogen werden.

Mittlerweile wurde auch die Sperrung der Universität in Wien auf unbestimmte Zeit angeordnet, wodurch unserer Jugend, die sich dem Jus oder der Medicin widmet, nur allein die Universität in Prag offen blieb, deren Eröffnung aber heuer auch in die Länge gezogen wurde.

In Folge dieser Ereignisse fanden sich auch mehrere Studierende unserer Provinz, die in das erste Jahr der Medicin zu treten gesonnen waren, veranlasst, den slovenischen Verein, der sich bei dem Lande so wichtigen Universitätsfrage mit Eifer betheiligte, zu ersuchen, dass er am geeigneten Wege wenigstens die provisorische Eröffnung auch des 1. medicinischen Jahrganges zu erwirken versuchen möchte, was er ungesäumt durch das hiesige med. chir. Studien-Directorat auch gethan hat, welches sich in voller Würdigung der so gestalteten unangenehmen Lage der studierenden Jugend für die provis. Errichtung des 1. medicinischen Jahrganges mit desto grösserer Zuversicht an das h. Unterrichts-Ministerium verwendet hatte, als für die Vorträge aus der Anatomie und Botanik zwei Lehrer sich erböthig gemacht haben, einstweilen den betreffenden Unterricht unentgeltlich zu ertheilen.

Gar sehr empfindlich ist aber auch die Provinz Krain durch den aufgehobenen ersten chirurg. Jahrgang, welches das frühere Unterrichts-Ministerium anzuordnen befunden hatte, getroffen worden, indem man sonach dem Lande, ohne dass das chirurgische Studium factisch in ganz Österreich aufgehoben worden wäre, die chirurgische Lehranstalt für die Zukunft weggenommen hat, ohne ihm dafür einen freilich besseren Ersatz in der Errichtung einer medicinischen Fakultät gegeben zu haben.

Dieser Verlust trifft die in allen Stürmen der Neuzeit tadellos befundene und unwandelbar treu bewährte Provinz Krain um so empfindlicher, dass man den 1. chirurg. Jahrgang in Gratz, Inspruk u. s. w. belassen hat, obschon Krain mit Rücksicht aufs eine slavische Bevölkerung diese Bildungsanstalt für seine Eingebornen und die nachbarliche Provinzen dringender Bedarf als jene.

Durch alle diese Wechselverhältnisse kam sowohl die auf die provisorische Eröffnung des 1. juridischen, als auch des 1. medicin. Jahrganges harrende, sowie die Chirurgie sich widmende Jugend in die unangenehme Lage, nicht zu wissen, wohin sich widmen sollen; hat sich daher zum Theile schon anderwärts begeben, zum Theile sieht sie noch einer günstigeren Zukunft in der Heimat entgegen.

Der slavische Verein stellt daher, da unter den obwaltenden Verhältnissen die vollständige Eröffnung einer Universität in Laibach im heurigen Jahre wohl kaum möglich wäre, an das h. Unterrichts-Ministerium nachstehendes dringendes Ansuchen:

1. dass die bereits im November in Aussicht gestellten 2 Lehrvorträge in slov. Sprache aus dem österr. Civil- und Criminalrechte in der slo-

venischen Sprache von den vorgeschlagenen Lehrern provisorisch mit dem künftigen Jänner 1849 beginnen, unter Einem aber auch die Vorlesung über das Natur- Völker- u. Staatsrecht eröffnet werden möchten, welche die Vorbereitungswissenschaften zum positiven Rechte sind u. ohne welche, da sie die naturrechtliche Basis darstellen, ein gründlicher und verständlicher Vortrag der positiven Wissenschaften nicht möglich ist. Für die letztgenannten 3 Fächer, welche einstweilen auch zum unentgeltlichen Unterrichte herbeilassen werden.

2. dass die Eröffnung des ersten medicinischen Jahrganges auf Grundlage der von der med. chir. Studien-Direction dem h. Unterrichts-Ministerium vorgelegten Petition angeordnet werden. Wenn aber dieses für heuer als unausführbar befunden werden sollte, so wolle das h. Unterrichts-Ministerium doch anordnen, dass

3. die bisherige vollständige chirurgische Lehranstalt insolange fortbestehe, ehevon nicht überall die chirurgischen Studien aufgehoben und in Laibach eine vollständige Universität ins Leben gerufen werde.

Der Umstand aber, dass die Errichtung einer Universität in Laibach für den grossen Complex der slovenischen Gebietstheile, in dessen Centrum die Stadt Laibach liegt, ein dringendes Bedürfniss sey, wird die weise praktische Einsicht des h. Ministeriums, welches in seinem überall mit dem grössten Beifalle aufgenommenen Programme die Nationalitätsrechte als die heiligsten Rechte jedes Volkes anerkennt, in seinem vollen Umfange zu würdigen wissen.

Wenn nach dem Grundsätze der Gleichberechtigung den volksthümlichen Bildungsinteressen des slovenischen Volksstammes in Krain, Steiermark, Kärnthen, Istrien und Görz Rechnung getragen werden soll, woran wohl auch andere nachbarliche slavische Provinzen Theil nehmen könnten und bei guter Bestellung der Schulen gewiss auch theilnehmen werden, so kann die Errichtung einer Universität für die österreichisch-slovenischen Provinzen durchaus keinen Zweifel unterliegen, denn nur in dieser können jene Gegenstände in der Landessprache gelehrt werden, welche für die höhere Bildung in der Schule, und für die Einführung der Landessprache in den verschiedenen Ämtern unumgänglich nothwendig sind.

Wenn daher das zu öfteren Mahlen laut ausgesprochene Bedürfniss einer universalen Bildungsanstalt für den slovenischen Volksstamm in dem constitutionellen Österreich durchaus nicht geläugnet werden kann, so kann eine solche Bildungsanstalt nur nach Laibach verlegt werden, wenn man überhaupt angeben will, dass zu einem Vereinigungspunkt sich am besten der Mittelpunkt eigne und dass nur vom Centrum der wissenschaftlichen Bildung sich das Licht der Erkenntnis in alle Berufskreise bis hinab in die untersten Schulen verbreite.

Und Laibach ist nahezu der Mittelpunkt für die obgenannten slovenischen Provinzen. Auch die Nebenrücksicht auf eine gleichförmige Distanz der Universitäten in Österreich überhaupt, legt ein Gewicht für die Laibacher Universitätsfrage ein.

Für die Errichtung der Universität in Laibach spricht auch der weitere Zusammenhang der obgenannten Grundzüge des öffentlichen Unterrichtswesens in den §§ 13, 16, 17, 32, 52.

Endlich besitzt das bestehende Laibacher Lyceum die bedeutendsten Hilfsmittel für die Errichtung einer Universität, so dass die Besorgnis wegen allzu grosser Kosten sich von selbst behebt. Ausser dem Rechtsstudium ist die Mehrzahl der übrigen Facultätswissenschaften durch die gegenwärtig angestellten Lehrer bereits vertreten. In der Lyceal-Bibliothek, im Museum, im botanischen Garten, im chemischen Laboratorium, in der demnächst durch die hierländige Landwirtschaft-Gesellschaft zu errichtende Veterinäranstalt u. s. w. sind namhafte Hilfsmittel bereits geboten, und die erforderlichen Localitäten werden ohne Schwierigkeit auch gefunden werden können.

Wird alles dieses berücksichtigt, so ist es gewiss, dass sich in Laibach nicht so sehr um eine vollständig neue Errichtung einer Universität als um eine Completionierung des bestehenden Lehrinstitutes zu einem universallen handeln würde — daher auch die finanzielle Rücksicht für den Staat von einer gar sehr erheblichen Bedeutung ist.

Der slov. Verein in Laibach am 10. Dez. 1848.

Dr. Bleiweiss m. p.“

Na to prošnja pa je vlada odgovorila tako-le:

„Infolge eines herabgelangten h. k. k. Unterrichts-Ministerialerlasses v. 15. d. M. Z. 38489 wird dem slovenischen Vereine über die unmittelbar hohen Orts überreichte Eingabe von 10. December v. J., worin um die Verfügung gebeten wird, dass mit Beginn des Verwaltungsjahres 1848/49 zu Laibach die Lehrfächer des 1. juridischen Jahrganges in Laibach vorgetragen werden dürfen, hiemit bedeutet, dass die in der gedachten Eingabe angeregten Wünsche wegen Einführung einiger Lehrkanzeln der rechts- u. staatswissenschaftlichen Studien zu Laibach vom Ministerium des öffentlichen Unterrichtes bereits auf dem gesetzlichen Wege in Verhandlung gezogen worden sind, und dass darauf Bedacht genommen werde, dass solche mit jener Schnelligkeit zu Ende geführt werden, welche die Wichtigkeit des Gegenstandes und die obwaltenden Verhältnisse gestatten. Hinsichtlich der Unzulässigkeit der Eröffnung des 1. medicinischen Jahrganges zu Laibach auf Grundlage der von der medicinisch-chirurgischen Studien-Direction hochorts vorgelegten Petition, hat sich das Ministerium des öff. Unterrichtes bereits mit dem Erlasse v. 26. November 1848 Z. 7571 ausgesprochen.

Der alternativen Bitte des slovenischen Vereins aber, die bisherige vollständige chirurgische

Lehranstalt in solange fortbestehen zu lassen, bis die chirurgischen Studien überall aufgehoben werden, und in Laibach eine vollständige Universität ins Leben gerufen wird, kann bei dem mit dem Ministerialerlasse v. 17. August 1848 Z. 4875 ausgesprochenen Grundsatz der allmählichen Aufhebung des niederen chirurgischen Studiums und des sogleichen der Laibacher chirurgischen Lehranstalt umso weniger Folge gegeben werden, als die höchst unbedeutende Anzahl von Wundärzten, die bisher jährlich an jener Lehranstalt gebildet werden, eine Abweichung von dem bereits gefassten Beschlusse nicht rechtfertigen würde.

Laibach, am 30. Jänner 1849.

Welsersheim b m. p.“

Mej tem pa je že dr. Ulepič interpeliral vlado dne 24. prosinca 1849 v isti zadevi. Mej drugimi pravi ta interpelacija, ki ostane radi vladinega odgovora vedno pomenljiva: „Napredak je geslo in temu odgovarjajo reforme v vseh društvenih razmerah ustanovnih evropskih držav. Država mora skrbeti v prvi vrsti, da se razvije omikano življenje in prosveta v pravem smislu, kajti človek postane človek v istini samo po uku in vzgoji; država sama pa se približuje prosveti samo po razvoju individuvalnega narodnega življenja.“

Nadalje priznava interpelacija vladi, da je ista zavzela pravo načelo glede visokega šolstva, ko je izrekla, naj ima vsak narod svoje vseučilišče. Glavno pri tem vprašanju je torej, ker je vlada priznala načeloma tudi Slovencem pravico do vseučilišča, kje naj se ustanovi univerza. Potem obsirno dokazuje z argumenti, ki so še danes pravomočni, da je jedino Ljubljana za to primerno mesto.

Na interpelacijo je odgovoril minister za notranje zadeve grof Stadion malo dni pred razpustom drž. zbora v Kromerizu v 27. seji dne 3. marca tako-le:

„Auf die Interpellation des Herrn Abgeordneten für Adelsberg in Krain, Dr. Karl Ulepitsch: Ob das Ministerium des Öffentl. Unterrichtes gesonnen sei, auf die Errichtung einer Universität in Laibach hinzuwirken? — habe ich die Ehre Folgendes zu erwidern:

(Liest:) Bereits im Laufe des vorigen Jahres kam die Frage wegen Errichtung einer Universität für die südslavischen Provinzen in Anregung, und es wurde zugleich als wissenschaftlicher Centralpunkt die Stadt Laibach als Sitz derselben in Vorschlag gebracht. Das Ministerium hat schon damals in Berücksichtigung der zahlreichen südslavischen Bevölkerung und vor Allem in strenger Festhaltung an dem ausgesprochenen Grundsatz **Gleichberechtigung der Nationalitäten und der gleichen Wahrung ihrer Interessen diesem Gegenstande** seine volle Aufmerksamkeit zugewendet und die Überzeugung von der **Erspriesslichkeit**, ja **Nothwendigkeit** der Errichtung einer höhern

Lehranstalt für die südslavischen Ländertheile geschöpft, und für diesen Zweck die Stadt Laibach als einen vorzüglich geeigneten Punkt betrachtet.

Wenn es bisher demungeachtet nicht möglich geworden ist, einen bestimmten Auspruch darüber zu thun, so liegt die Ursache hievon darin, dass noch nicht diejenigen Vorlagen geliefert worden sind, welche unumgänglich nothwendig sind, um an die Verwirklichung eines so weit aussehenden, mit so vielem Kostenaufwande verbundenen, so vielseitige Bedingungen voraussetzenden Planes zu schreiten. Zudem ist die Errichtung einer neuen höhern Lehranstalt nicht etwas, was vereinzelt vor sich gehen und einseitig von dem Ministerium unternommen werden kann, vielmehr etwas, was mit der Umgestaltung und Erweiterung des gesammten Unterrichts wesens überhaupt in unzertrennlicher Verbindung steht, und daher nur im Wege der ordentlichen Gesetzgebung erfolgen kann.

Bei der diesfälligen Vorlage wird das Ministerium die wichtigen Gründe, welche für das Begehren der Stadt Laibach im Interesse der südslavischen Ländertheile sprechen, im vollsten Umfange zu würdigen wissen.

Einen vorläufigen Beweis dafür glaubt das Ministerium schon dadurch gegeben zu haben, dass es dem Wunsche, für die bürgerliche und strafliche Gesetzgebung Vorträge in der slovenischen Sprache halten zu lassen, nachgekommen ist, und die Abhaltung öffentlicher Vorträge über diese Gegenstände in der Landessprache in Laibach bewilligt hat.

Anlangend die berührte Aufhebung des mediz.-chirurg. Studiums in Laibach, so war das eine Folge der im Interesse des öffentlichen Wohles ergangenen allgemeinen Massregel, womit die Aufhebung des niedern mediz.-chirurg. Studiums verfügt wurde.

Wenn dagegen das wiederholte Ansuchen um Eröffnung des ersten medizinischen Jahrgangs zurückgewiesen werden musste, so war dies dadurch begründet, dass eine Eröffnung des höhern medizinischen Studiums nicht theilweise und für einzelne Fächer gestattet werden kann, so lange nicht das Bedürfnis und die Mittel, auch die übrigen medizinischen Lehrkanzeln und Anstalten in entsprechender Weise versehen lassen zu können, gehörig nachgewiesen sind.“

Jeden dan predno so dobili slovenski poslanci v Kromerizu predstoječi zanimivi odgovor, naznanil je Mažgon svoja predavanja v 20. številki „Slovenije“ tako-le:

„Oznanilo. Visoko c. kr. ministrstvo javniga uka je z ukazam 8. Grudna p. l. Nro. 7478 javno memoredno razlaganje avstrijansko državljanske pravde v slovenskim jeziku meni izročilo.

Ker sim tedaj sklenil to razlaganje 10. dan tekočiga meseca ob osmih zjutraj v sobi slovenskiga društva začeti, ino potlej vsak dan zvonaj nedelj in praznikov od 8.—9. zjutraj ino od 3.—4.

popoldan nadeljevati, povabim tiste gospode, kateri želijo taisto, ko redni poslušavci obiskovati, se popred pri meni v stanovališu pred Šolami — No. 295 oglasiti.

V Ljubljani 2. dan Sušca 1849.

Anton Mažgon,
c. k. krim. Aktuar.“

Vendar se ta predavanja niso pričela 10., ampak vsled raznih ovir šele 20. sušca. O pričetku teh predavanj poroča 34. list „Slovenije“ tako-le: „Osemnajst dni pred veliko nočjo je začel naš slavni gospod Mažgon v bravnici slovenskiga društva splošne državljanske postave v slovensčini razlagati. Zavoljo različnih napatij se to ni moglo poprej zgoditi. Uk, po katerim je 26 učencev hrepenelo, je začel gospod Mažgon s krasnim nagovorom, ki tu okrajšan sledi:

„Kdo ne previdi, koliko koristi, koliko lepiga sadu mora to naše početje za naš jezik sploh ino za razsnovo domačiga pravdoslovstva obroditi? Vi sami veste, koliko nasprotnikov, koliko znanih ino skritih sovražnikov da šteje razvitje naše narodnosti ino našiga jezika. Vradniki se močno zoperstavlajo vpeljanji slovenskiga jezika v sodnije, rekoči, da ta jezik še ni opiljen ino nepripraven za vradne opravila. Mi jim moremo torej skazati, de ti njihovi vgovori nimajo podstave, de naš jezik, ako se ravno do sedaj v sodnici ni rabil, je že dan današnji zadosti omikan in na vsaki način tako razviten, de se za sleherni pravni zapopadek lahko umljiva beseda iz domače korenine izpelje. — Le tako bomo sčasoma zopernike prepričali, de je njih terdenje prazno. — Nadalje, v novi ustavi je izrečeno, de bo sodniška obravnava pravilama javna in ustna, bo morala biti v deželnim jeziku, drugači bi bila sama na sebi nespametna ino bi svojiga namena nikakor ne dosegla. — Če je pa gotovo, de bo v kratkim javno-ustna obravnava vpeljana, je treba, de se za njo za časa pripravljamo, de bomo zamogli času primerjenimu terjanju ino sodniškimu stanu veljavnost ino čislanje pridobiti, brez kterih v novi obliki njegoviga imenitniga poklica nič koristnega doprnesti ne more.“

„Dragi prijatli! jaz sim prepričan, de se povzdiga naše narodnosti, napredovanje v znanostih ino vednostih glede na naš jezik ino sploh oživljenje narodniga zavestja le od mladosti pričakovati zamore, ktera še ni z zastaranimi oblikanci dozrajniga nemškiga opravištva preveč soznajna. Le od nje se sme čista, brezsebična ljubezen, gorečnost in navdušenje za nove naprave upati. Nje je tedaj prihranjeno omikani jezik iz učilišca v pisarnico, v življenje, med ljudstvo popolnoma presaditi ino tako narod k pravimu živetju obuditi in izgojiti.“

„Gotovo današnji dan bo imeniten v zgodovini naše dežele. Z njim storimo pervo stopnjo k prihodnji politiški odrašenosti in k zavestju narodnosti naše. Iz serca Vas tedaj s tega kraja pozdravim in prosim, de se z vso ljubeznijo, z vso vdanostjo z mano vred trudite.“

„Slava, slava! zaženo z ginečim glasam po končanem nagovoru učenci in drugi poslušavci.“

„Slehnemu so se občutki serca in spoznanje visoke pomembe tega trenutja na obrazu brali. Zares imeniten bo ta dan za Slovence še v poznih poznih časih! Popisati pa čutleje, ki so se v mojim sercu obudili, ko sim zaslišal državljanske zakone v maternim jeziku razlagati, mi ni dano. Zastonj išem izrazov. Le tisti me more umeti, kateri je bil z enakimi čutleji navdušen. Nehotoma so mi solze v oči stopile mislijočimu, kako dolgo, de je krivica čez pravico gospodarila, kako dolgo, de je ošabna nemščina milo slovenšino z nogami teptala, in de jo — žalibog! — še zdaj tepta, kako dolgo se je ljudstvu ponaravna pravda (natürliches Recht) kratila, postave in vradne spise v svojem jeziku dobivati! Misel, de se to še zdaj godi, in de vresničenje te pravde (pravice) narveč tisti zavirajo, ki zavoljo ljudstva po sodnicah in drugih vradih sedijo — ta misel mi je hotla serce raznesti. Ozir na nadepolne mladenče pa mi tamno oko kot solnčni žar černo noč zopet razjasni. Zakaj upati je, da bo tisto drevo obilo in dober sad nosilo, ki se že v mladosti dobro obdeluje. Z nerodovitim, starim drevesom boš malo opravil. Slovenski mladenči! Vi ste mlado drevje, ki se mu po naravi skerbno streže, ki se primerjeno dobro obdeluje. — Ne dvomim tedaj, da bodete obilo in dober sad rodili. In toraj se mi je serce umirilo, tamno oko razjasnilo. —

Gospod Mažgon uči razun nedelje in četrтка popoldne vsaki dan po 2 uri. Redni in izredni poslušavci ga s toliko pazljivostvo poslušajo, de učenci višjih šol morda nobeniga učenika tako. Ker je gosp. Mažgon prvi prestavljavec državljanskih postav, se je v rabi novih slovenskih izrazov že tako izuril, de mu teče beseda gladko kot med.

Če se pomisli, koliko ima gosp. Mažgon kakor uradnik c. kr. mestne in deželne sodnice opraviti in de brez izlehkotenja v teh opravilih državljanske postave prestavlja in jih poverh vsak dan po dve ure iz gole ljubezni do domovine razlaga: zasluži očitno s posebno pohvalo imenovan in njegovo ime z zlatimi čerkami ponosne klione v domačo zgodovino zapisano biti. —

De se že tudi strahovavne postave ne razlagajo, je samo to krivo, de je gosp. Lehmann pomagavni vradnik (Aushilfsbeamter) in tako silno potreben, de mu je njegova vradnija časa za pripravlanje in razlaganje ne more dovoliti. Slovensko društvo je zastran tega do ministerstva pisalo. Kakor smo zvedeli, se ne more ministerstvo uka z ministerstvom denarstva tudi zastran plačila poravnati. Ne vemo, kako dolgo se bo še ta reč vlekla.“

Slednjič je ljubljansko sodišče moglo za nekoliko ur pogrešati dr. pl. Lehmana, tako da je lahko začel s predavanji dne 1. rožnika. „Slovenija“ slavi ta dogodek z naslednjimi vznesenimi besedami v 45. št. l. 1849.: „V Ljubljani 1. junija. Danas smo zopet par lepih, spominja vrednih ur užili, v kterih je domorodna Vila krasen god ro-

doljuba obhajala — g. dr. pl. Lehmann je svoj uk državljanske strahovavne pravde v slovenskem jeziku v licealnim poslopju pričel, in naš ljubljeneč, slavni gosp. Mažgon se je s svojim ukam civilnih državljanskih postav tudi v licealno poslopje preselil. Kdor ve, kako je popotniku, ki ga je dolgo dolgo žareče solnce ptujiga neba palilo, in ki po dolgim hrepenenju v blagi senčici domače lipe na enkrat bistri vir žlahtne vodice ogleda, katere se napiti sme: kdor ve, kako je sinu, ki ga je nemila osoda od drage mamice ločila, in po dolgim ločenju jo v prerojeni podobi zopet dobi in ljubljeno podobo objeti sme, bo čutil, kako je bilo nam pri sercu pred dvema mescema, ko je slavni gosp. Mažgon svoj uk v slovenskim jeziku pričel, bo čutil, kako je bilo nam danes pri sercu, ko smo iskreniga gosp. dr. Lehmana pervikrat zaslišali. Kakor svoje dni gospod Mažgon nas je danes g. Lehmann s krepko, lepo okinčano in preserčno besedo pozdravil. Enoglasno „Slava“ mu je nasprot donelo. Prav v očeh se mu je lahko bralo, kako živo to tudi v sercu občuti, kar nam z ustmi prijazno pripoveduje, in naša serca so bile že pri pervih besedah njegove.

O kako je vunder lepo, kako neizrekljivo sladko je resni uk življenja v milim materinskim jeziku poslušati! Slava, slava Vama draga rodмила, ki sta prve iskre iz domačiga kremen izkresala, slava Vam — pri veliki sodbi slavjanske zgodovine ne bosta na levistala. Vajne imena bliše v veličanskim zvezdopisu na nebu slavjanske prihodnosti. — Kar nas je posebno še v srcu razveselilo, je bilo, de nas je vse časti vredni licealni vodja gosp. korar Pavšek, ki je g. Lehmana vpeljal, z milo slovensko besedo nagovoril. Od detinstva znani glasovi, enkrat zaslišani, si serca silama pridobijo, in ginjeni smo vrliga sivčika gledali in poslušali. Slehnemu las mu čelo kriva, al serce je mlado in mamici vdano. Bog ga živi!“

V prihodnji 46. številki prinaša Slovenija dne 8. rožnika 1849 Lehmannov zanimivi otvoritveni govor doslovno:

„Nagovor Drja. Žl. Lehmana pri nastopu učiteljskiga urada 1. Junia“.

„Poklican od visociga ministerstva javniga uka avstrijansko kriminalno pravdo (avstrijanske kaznovavne postave) v domorodnim slovenskim jeziku učiti, nastopim danes svoje učiteljsko opravilo.

V trdim zaupanju, de me boste kot rojaka in prijatelja sprejeli, štejem tudi na vašo dobrovoljnost ino na vaše prizanašanje.

Če mi v mojih govorih beseda prav ročno iz ust ne pojde; če se morde kakikrat nerazumljivih besed poslužim, če je včasih preveč po dolensko zavijem, ko sim rojen novomeščan, ali če zoper slovnico grešim, Vas prosim premisliti, da je vsak začetik težak, in de je posebno težko v rečeh višjiga znanstva razločno govoriti, vender menim, da se bomo sčasama dobro porazumeli ino zaupam, de naše skupno prizadevanje brez koristi ne bo.

V ti misli z veselim sercam svoje učiteljstvo nastopim in Vas, častiti gospodje, vse skup serčno pozdravim.

Poprej, ko se predmetov sebi izročeniga nauka lotim, naj mi bo pripuščeno svojimu kratkimu nagovoru še nekaj besed zastran namembe in važnosti branja v slovenskim jeziku pristaviti. Ustava od narmilostljivega Cesarja dodeljena, ne govori samo od kronskih dežel, v ktere se cesarstvo v zemljopisnem in politijskim oziru razdeli; temu č tudi od narodov v njih prebivajočih in po § 5. je vsim narodom zagotovljeno, da imejo sploh enake pravice, zlasti pa nerazžaljivo pravico vživati svojo narodnost in svoj jezik varovati in omikvati.

Že v ti namembi mora vsakteri, ako mu otes in olikanje narodu na sercu leži, spoznati, da je vpeljanje domorodskiga jezika v javnimu podučanju prvi pogoj, de je tako rekoč podstava napredovanja in prostiga izvajanja v narodnim življenju. Že v tem oziru moramo tedaj hvaležno sprejeti kar koli vladarstvo v zvestim izpolnjevanju ustavnih pravic, v spoznanje in v podporo narodnosti vkaže in vreduje: že v tem pogledu moramo torej vstanovitev učiteljskih stolic pravdoznanstva z naukam v domorodnim jeziku s serčnim zahvaljenjem sprejeti.

Nam, ki smo v novo dobo stopili, je prihranjena sveta dolžnost, k narodnim omikanju po svoji zmožnosti pripomoči; ino če ravno v tem težkim prizadevanju se ne da z enim mahljejem vse opraviti, kar želimo, če po sedanjih razmerah ni mogoče na enkrat doseči, kar je skozi toliko časa minulosti zaostalo in zamujeno, moramo saj začeti in boljši prihodnosti pot pripravljati. Naše delo je torej polje, ktero se nam razgrinja, neutrudljivo obdelavati, na njemu saditi, mladike staviti in cepiti; mi imamo še le podzidje staviti, na katerim se bo če je po božji volji lepo poslopje in stanovaljše narodniga omikanja, sčasama napredovaje, izdelalo. V tem ogledu tedaj mora vsakteri, ki pravično misli spoznati in prevideti, da se pri šolah začeti mora, ako se hoče občinimu izobraževanju ljudstva resnično v podporo priti...

Tajnik Pfeifer:

(bere dalje: — die Verlesung fortsetzend:)

„... Mi Slovenci ino zlasti mi Kranjci stojimo z našimi nemškimi sosedami v obertnijški, v teržtvini, slovstveni (literarski) ino v politiški zvezi, nemško slovstvo, nemško olikanje se tudi v naših slavjanskih deželah razširilo ino mi, kar nas je bolj izučnih, smo se skorej vse iz nemškiga učili; nemški olikani živelj (element) se je torej tudi pri nas tako vkorenil, de bi blo napačno misliti, de bi se vtegnila ali de bi le želeti blo, taistiga se popolnoma znebiti; ja po današni stopni slovenskiga pismenstva bi se tudi malo prida pokazalo, ako bi hotli nemško na enkrat zapustiti, to ne more biti; ali nasproti tudi to ne more po ustavi biti, de bi se v pri-

hodno pri slovenskim narodu nemško olikanje podpiralo; marveč se bo za povzdigo domorodniga jezika skerbeti moglo; zraven njega pa se bo še zmiraj tudi nemški jezik, ker je nam Slovincam zavolj poprej omenjene zveze djansko potrebin, obdržati znal po vodilu: quod linguas calles, tot homines vales. — Ako se ljudstvu prilžnost da zraven domorodniga tudi drugih jezikov se učiti, se z tem narodnost ne podkopava, če se le ptuji jezik s kratenjem domačiga toliko ne podpira, de bi se protinaravno za podstavo ljudskiga izobraženja vzel.

Kar posebno ustanovitev omenjenih učiteljskih stolic za pravdoznanstvo v slovenskim jeziku zadeva, bi kdo lahko mislil, de je čudno, zakaj de se poprej, kot se nauk v spodnih šolah ne preneredi in v tistih za vpeljanje narodoviga jezika bolj ko do zdaj ne skerbi, z znanstvi početi hoče, ki kako poprejšno podučenje terjajo in ki so tako rekoče verhec drevesa, kteriga korenine pa po sedajnim stanu slovenskiga pismenstva le iz ptuje parsti sok dobivati zamorejo; sodil bi marsikteri de ne more nič koristniga iz tega prihajati, če se mladenčam, ki so dozday skorej le nemškiga se privadili in iz nemške učnosti si svoje vednosti zajemali, tako imenitne pravdne znanstva v slovenskim jeziku učijo, v katerim še nič preddelaniga ni, in de bi torej boljši kazalo, se nemškiga držati in v tem učiti.

Res je, de olikanje narodniga jezika se mora že v spodnih šolah, v prvim nauku pričeti; res je, de dokler se poprejšno podučenje pogreši, nauk v višjih vednostih potrebne podlage nima, res je tudi, de naš domorodni jezik če ravno že dobro obtesan, gladek in gibčen vender v nekterih znanstvih prikladnih besed še nima, de je torej treba, jih še -le poiskati in v ljudstvu upeljati.

Visoko ministerstvo je vidama misel vodila, saj v narpotrebniših predmetih pravdoznanstva, ki namreč v razmere praktičniga življenja segajo, pripravljajoči nauk vpeljati, zakaj če se pregledujejo nove naredbe, ki se po ustavi vstanoviti imajo, se hitro kaže, de bo silno treba domorodni jezik tudi vradnim ino sploh vladarskim rečem primeriti, de je torej treba, že zdaj mladost, ktera bo svoj čas v državne službe stopila, za to pripravljati.

Že z vpeljanjem novih srenjskih osnov na deželi bo treba v domačim jeziku se obračati; kar se meni narbližje zdi je pa osnovanje javnega ustniga ravnanja v sodniških rečeh, in če morde v civilnimu ravnanju ne bo hitro mogoče, se samo slovenskiga jezika poslužiti, če morde sploh domači jezik se ne bo hitro za vradni jezik čez in čez izrekel; vender bo v kaznovavnim ravnanju kakor hitro se po ustavi zagotovljeno javno in ustno ravnanje z sodnijam priseženih mož vpelja, treba s tožencam, s pričami ki samo slovensko razumijo, ino priča ljudstva, v njegovim jeziku ravnati, zakaj bistvena podlaga javnosti ravno v tem obstoji, de vsak razumi ino ve, kaj in kako de se ravna, to se pa ne more

doseči, ako bi se pri javnimu ravnanju jezik rabil, kteriga morde le bolj izobraženi razumijo, ljudstvo sploh in toženc pa ne. Tožencov zagovornik, državni pravdnik, sodniki in priseženi možje bojo torej kaznovavno postavlo ino tam odločene zapopadke v slovenskim jeziku dobro razumeti, zlasti pa oba zagovornika in sodnice predsednik prav razločno in omikano govoriti mogli.

To je tudi najberžeje visoko ministerstvo pri sklepu zastran omenjenih učiteljskih stolic previdilo, ino torej mislim, de le v namenu visokiga vladarstva in v blagor domovine ravnamo, če se vzajemno trudimo nam izročeno opravilo kar bo moč dopolniti, ino na Vami častiti poslušavci bo, z opaznostjo in prizadevanjem si pravila kaznovavne pravde, katero Vam bom razlagal ino postavno odločbo dobro prisvojiti; zlasti pa na slovenske besede in ozname, ktere bomo pri posameznih zapopadkih v kaznovavni pravdi rabili dobro paziti ino si jih trdno vtisniti, zakaj vsake znanstvo potrebuje svoje lastne terminologije, posebno pa pri pozitivnih postavah je neogiblivo, se terdno postavnih besed ino z njimi zvezanih zapopadkov deržati. Poslednič pa, dokler postave, ki se še le zdaj v domorodni jezik prestavljajo, natisnjene niso, ste vi častiti gospodje nar bolj v priložnosti, svoje znanje med ljudstvom razširiti ino tako h namenu olikanja v pravnih rečeh pripomoči.

Dajmo torej vsak po svoje si prizadeti in videli bomo, kako lepo terta od nas vsajena se bo obnesla, ino od leta do leta slajše kapljice bo dala.

S tem sklenem svoj vvodni govor ino se vnovič priporočam vaši dobrovoljni prijaznosti.“

Dr. pl. Lehmann je potem predaval do 26. julija. O zaključnem predavanju poroča zopet „Slovenija“ v 64. številki. Dajmo zopet besedo zgovornemu navdušenemu dopisniku: „V Ljubljani, 30. julija. Pretečeno sredo smo bili pravdoslovci zadnjikrat v šolski sobi skupaj zbrani; dr. žl. Lehman je svoj uk v kaznovavni pravdi končal. Z lepo, iskreno besedo, ki je vsem globoko v srce segla, se je ljubljeni učenik od ginjenih učencev poslovil. „Slava, slava!“ je bil edini odmev, ki mu je odgovoril. — V petek in soboto je bilo izpraševanje, 20 učencov je bilo prašanih, in vidilo se je, da se tudi v slovenskim jeziku natanjko in lahko v kaznovavni pravdi praša in odgovarja, in vsaki stavek z narnatančnejšimi dokazi spriča.

Perva poskušnja v slovenskim pravdoslovju je bila ta in hvala Bogu!, dobro smo jo obstali. Z velikim srcem tedaj še enkrat zakličemo dr. Lehmannu: Slava tebi, verli rodoljub! Spominik, ki ga v naše srca si postavil, bo v večnost nepremakljivo stal — slava, slava Tebi!“

S tem so pa tudi slovenska pravdoslovna predavanja v Ljubljani prenehala. — Mažgon je namreč zbolel že začetkom julija in „čeprav mej tem „Slovenija“ poroča, da se mu zdravje jaderno boljša, zdihiul je vendar svojo blago dušo dne

24. avgusta 1849. Ognjeviti in požrtvovalni rodoljub se ni dolgo veselil svojega dostojanstva; zadela ga je tragična osoda večine najbolj nardarjenih in najmarljivejših mož, ki komaj pokušijo sad svojega truda, pa že morajo iti k večnemu počitku od svojega prevelikega truda iz borbe življenja. Zapustil nam je tudi del prestave obč. drž. zakonika.

Slovenija prinaša dne 28. avgusta naslednje naznanilo: „Na posebnih listih z britkim sercam in s solznimi očmi beremo:

„Slovensko društvo“ v Ljubljani da žalostni prigodek na znanje, da je gospod

Anton Mažgon,

kriminalni aktuar pri Ljubljanskemu c. k. mestnimu in deželnimu sodništvu, prestavljavec in učenik avstr. deržavljskiga prava, odbornik slovenskiga društva, rojen na Jeličnem verhu v Idrijskim kantonu, v 37. letu svoje starosti 24. dan t. m. ob treh zarano na pljučni boleznj previden s smertnimi zakramenti vmerl.

Neutrudljivimu rodoljubu poslednjo čast skazati, povabi slovensko društvo vse svoje ude in druge domorodce k pogrebu jutri 25. t. m. ob dveh popoldne.

V Ljubljani, 24. Avgusta 1849.“

Slovenija pristavlja: „Odkritoserčno moramo povedati, da nam je nemili glas od g. Mažgonove smerti kakor goreč meč skozi serce šinil. Vsak je spoznal preveliko zgubo; zakaj taki rodoljubi, kot je bil g. Mažgon, so redki, redki. G. Mažgon je učil prvi slovenske pravdoslovce splošne deržavljske postave v slovenskim jeziku in sicer sleherni teden po 11 ur. Samo po sebi se razume, de se je mogel za tako važni uk tudi nekoliko ur pripravljati. On je bil prvi prestavljavec deržavljske postave in je potrosil le posvetovanjem čez postavke v odboru vsak teden narmanj 3 ure. Kje pa je čas za prestavljanje, ki ga je do § 797 dognal! In to vse, kakor je bravcam „Slovenije“ že znano, je on brez narmanjšiga plačila, brez narmanjšiga zlanjšanja v svojih uradnih opravkih — to vse je on iz gole ljubezni do prisrčno ljubljene domovine storil.

Obljubovalo se mu je sicer po večkrat obnovljeni prošnji zlanjšanje v uradovanju; ali to se je odkladalo in odkladalo.

Nevtrudlivi rodoljub je bil tedaj neprenehoma naprežen, vender vse popolnoma in radovoljno opravlja. Tode njegova telesna moč že meseca Julija opeša, on se vleže — in že čez 5 dni ga preti huda bolezen zadaviti. Novopoklicani zdravnik g. Mader (homeopat) ga sicer v naše neizrečeno veselje te boleznj popolnoma ozdravi; ali čez kakih 14 dni potem se pokaže, da se je zoper njega druga plučna bolezen zaklela. In ta ga je tudi pod zemljo spravila. Po prestani prvi boleznj se je do zadnje ure veselil, po ministrovim povabilu na Dunaj zastran vsta-

novljenja slovenske terminologije iti. Žalibog zastoj! Zapustil je 28 let staro vdovo brez otrok.“

V isti številki „Slovenija“ dalje poroča: „Ljubljana 25. avgusta 1849. Danes popoldne ob dveh so pokopali naše drago — gosp. Antona Mažgona. Vsi tukaj bivajoči udje slov. društva, drugih spoštovavcev in veliko uradnikov ga je k sv. Kristofu spremilo. Ne samo enimu so se solze v očeh lesketale, ko truplo slavniga moža v merzlo jamo zagrebajo. Zemljica bodi mu lahka!“

To je bila žalostna usoda prvega slovenskega pravoslovnega profesorja! Z njim so bila pokopana tudi slovenska pravoslovna predavanja v Ljubljani; trdno upamo, da ne za vedno!

Požrtvovalnemu rodoljubnemu učenjaku pa posvečuje v isti „Slovenijini“ številki Fran Cegnar naslednje kitice:

„V spomin ranjega g. Antona Mažgona.

Slovenija plaka na robu otoka,
Na robu otoka iz skalnih višin,
Odmeva ji žalostno morje in loka,
Odmeva ji glava orjaških planin.

In padla v globoko je morje solzica,
Se meša z valovi nekdanjih solzá,
Krog nje pa sinovi se tužniga lica,
Ozirajo klaverno v daljo morjá.

Zgubljene sinove ji skerbno iskati,
Poslala je sina v široko morje,
Na srečni otok jih nazaj pripeljati,
Na materno stisniti še jih serce.

Pokoren povelju on prime za veslo,
Ter mater poljubi, ji roko poda,
Slovenije sreča mu bila je geslo,
Verh čolnica njeno bandero vihra.

In upno se ozira v globino nevarno,
Ko bilo ni vihre, ni bilo valov,
Ker ni ga overalo vreme viharno,
Čolniček je jaderno plaval njegov.

Vse kraje je sinjiga morja prečolnil,
Kar mogel je bratov v čolniček sprejel,
In ko ga je z dragimi srečno napolnil,
Se vernil nazaj na otok je vesel.

Tam čaka na skali ga mati skerbljiva,
Odperto naročje nasprot mu moli,
Že objeti ga hoče — ah sreča goljfiiva!
V trenotju čolniček mu skala zdrobi.

Slovenija le plakaj na robu otoka,
Na robu otoka iz skalnih višin,
Odmevaj ji žalostno morje in loka,
Odmevaj ji glava orjaških planin!“

Mažgonova smrt je bila vladi dobrodošla prilika, da je ustavila predavanja, ki so bila dobro obiskana in so uspevala, v Ljubljani, obetajoč, da se bodo nadaljevala v Gradcu, kjer se je vseučilišče zopet otvorilo, ko so se polegli nemiri.

„Novice“ pišejo (26. kimovca 1849, str. 171.) o tej vladini naredbi tako-le:

„V soboto je bilo v nemškem ljubljanskem časopisu oznanjeno, da imate po min. ukazu v Ljubljani slovenski šoli krim. in deželnega prava

nehati, v kateri sta ranjki g. Mažgon in pa gospod dr. Lehman pretečeno leto učila in da se imate dve šoli graškemu vseučilišču pridejati.

Te dve lani ustanovljeni šoli ste sploh veljale za veselo znamenje, de bo sčasoma celo pravdoslovje v Ljubljano prešlo, pa poslednji razglas je močno skalil ta up, če visoko ministrstvo ni tega ukaza le začasno dalo, dokler se prihodna vseučiliška naprava za različne kronovine za gotovo ne sklene in ne dožene, ali bo prišlo v Ljubljano vseučilišče ali ne“. Pri tej priliki „Novice“ zopet povdarjajo silno potrebo predavanja v domačem jeziku.

Jeden mesec pred Mažgonovo smrtjo stavlja je dr. Bleiweiss v ljublanskem občinskem svetu „z ozirom na bodočo organizacijo političnih in sodnih oblastev“, ktera je pretila, da bode velike nevarnosti za gmotne razmere ljubljanske, ker so se prestavila oblastva izven Ljubljane, tri predloge, med njimi tudi glede naprave nadsodišča in tudi glede vseučilišča:

„Ker se bo po principu ravnopravnosti za slovenske kronovine ustanovilo vseučilišče, osnuje naj se v Ljubljani, ker bi se s tem ljubljanskemu mestu naklonil velik dobiček in bi se na ta način povrnilo, kar se izgubi pri odhodu uradnikov. Vseučilišče se bode ustanovilo po izrecni objubi ministerstva na državne stroške, vsled česar deželi ne bo trpeti posebnih žrtev. Z vseučiliščem združena bodi tudi ustanovitev realke.“

Magistratni predstojnik Guttmann obvestil je takoj (26. julija) v posebni okrožnici vse občinske svetnike o tem predlogu kot „nujnem, važnem in posebne pozornosti vrednem“, pozivljajoč jih, naj izrečejo pismeno svoje mnenje. Vsi razun obč. svetnika Zhubra izrekli so se za ta predlog in so poverili predstojniku Guttmannu sestavo prošnje na cesarja:

Besedilo te peticije pa je to-le:

„Eure Majestät!

Jetzt, nachdem in den Provinzen Italien und Ungarn der Aufruhr bezwungen und der langersehnte Friede in unser Gesamt Vaterland wieder-gekehrt ist, werden auch die Segnungen desselben sich immer mehr ausbreiten und das freie konstitutionelle Österreich unter der milden und gerechten Fürsorge Eurer Majestät für das geistige und materielle Wohl aller Kronländer einer schönen Zukunft entgegen gehn.

Fortschritt! ist nach dem Programme Sr. Durchlaucht des Herrn Minister-Praesidenten datto 27. Nov. 1848 das Losungswort, und dementsprechende Reformen das Bedürfniss in allen socialen Verhältnissen unseres constitutionellen Staates.

Soll sich aber civilisirtes Leben oder Kultur im eigentlichen Sinne im Staate entwickeln, so ist und bleibt die Sorge für die geistige Bildung eine der Hauptaufgaben des Staates, weil mit der intellektuellen Entwicklung des Volkslebens auch das Staatsleben seiner Vervollkommung entgegenschreitet.

Die Verbesserung des Unterrichtswesens ist ein allgemeines und tief gefühltes Bedürfniss und mit Jubel wurde die Entschliessung Eurer Majestät begrüsst, dem Unterrichtswesen einen eigenen Minister zu geben, welcher seine ganze Thätigkeit dieser hohen Aufgabe widmen und jene Reformen ins Leben rufen wird, welche die neue Zeit fordert.

Wenn die Stadtgemeinde bisher in Bezug auf das Unterrichtswesen in Laibach keine Wünsche der hohen Regierung laut werden liess, so that sie dies nicht ohne Absicht, weil die letzt verflorenen bewegten Zeiten des Krieges, ihr kein schicklicher Moment schienen, mit Vorschlägen und Petitionen zu kommen, die nur den Zeiten des Friedens vorbehalten kömnen.

Jetzt, da dieser Augenblick gekommen und durchgreifende Reformen im Unterrichtswesen in Angriff genommen werden, wagt es, die in tiefster Ergebenheit unterzeichnete Stadtgemeinde Eure Majestät im dringenden Interesse der Stadt und des Landes die Bitte vorzutragen: dass allerhöchst dieselben in Laibach die Errichtung einer vollständigen Universität und einer Realschule zu bewilligen geruhen.

Die Wünsche zur Errichtung einer Universität in Laibach sind schon oftmals laut ausgesprochen worden.

Das hohe Ministerium hat sich in seinem veröffentlichten Entwurfe der Grundzüge zur Reformirung des Unterrichtswesens dahin ausgesprochen, dass künftig nur vollständige Universitäten bestehen sollen und dass selbe nur so zu errichten und einzurichten seien, dass den Bedürfnissen der Nationalität Genüge gethan werde. Seine Exzellenz der Minister des Innern haben in dem Rundschreiben datto 15. August an die h. Länder-Chefs ausgesprochen „dass darüber zu wachen sei, dass in jenen Kronland-Gebieten, welche mehrere Nationalitäten umfassen, sich jeder Beamte die Kenntnis der landesüblichen Sprachen verschaffe und überhaupt sich angelegen sein lasse, die gleiche Berechtigung aller Stämme zu vermitteln und thatsächlich zur Geltung zu bringen“.

Soll die ministerielle Erklärung zur Wahrheit werden, dann kann unbezweifelt auch die im Süden der österreichischen Monarchie wohnende Bevölkerung einen gerechten Anspruch auf die Errichtung einer Universität in Laibach machen und zwar umsomehr, als von den nördlich gelegenen Ländern des österreichischen Kaiserstaates fast jedem eine Universität zu Theil ist, während die südlich gelegene Bevölkerung des slovenischen Volksstammes in Krain, Kärnthen, Steiermark, Görz und Istrien nicht Eine besitzen.

Wenn nun nach dem Grundsatz der Gleichberechtigung und in Berücksichtigung der nationalen Bildungsbedürfnisse und der Einführung der Landessprache in die Ämter, welche mit dem Volke verkehren, eine Universität für den Slovenischen, die obgenannten Kronländer bewohnenden

Volksstamm in Leben tritt, so spricht alles dafür, dass in Laibach für diesen Volkskomplex eine Universität errichtet werde.

Laibach wurde bereits in den Jahren 1810—13 als geeigneter Sitz einer vollständigen Universität erkannt, und sie bestand auch in dieser Zeitperiode.

Laibach eignet sich durch seine geographische Lage in mitten der slovenischen Gebietstheile zum Sitze einer Universität, welche ihre Rechnung nicht finden würden, wenn für sie eine Universität z. B. in Agram errichtet würde, weil die Sprachverschiedenheit jedenfalls für die slovenische Bevölkerung Rücksichten erfordert, die den Nationalitäten durch obigen Ministerial-Entwurf auch garantiert sind und es auch nicht im Plan liegen kann, in Laibach eine vollkommen slavische Universität zu gründen.

Laibach besass jetzt eine philosophische, theologische und medicinisch-chirurgische Schule, besass in dem laufenden Jahre zwei Lehrkanzeln aus dem Jus, nämlich das österreichische Kriminal- und Bürgerliche Recht, daher es sich zur Schaffung einer vollständigen Universität nur noch um die Beifügung der juridischen und um die Vervollkommnung der medicinischen Fakultät handelt.

Laibach besitzt ein naturhistorisches Museum, einen rühmlichst bekannten botanischen Garten, ein erst neu eingerichtetes chemisches Laboratorium, ein phisikalisches Kabinet, eine reichhaltige Licealbibliothek, eine Bibliothek des historischen Vereines, eine medicinisch-chirurgische Klinik, eine Gebähr- und Findelanstalt und erhält mit dem Jahre 1850 auch eine praktische Thierarzneischule, welche Institute der Errichtung einer Universität gewiss sehr förderlich sind und die Kosten ihrer Errichtung bedeutend herabmindern werden. —

Diess sind die Gründe, welche der Gemeinderath für die Errichtung einer Universität in Laibach Eurer Majestät mit der wärmsten Bitte unterbreitet, dass Allerhöchst dieselben die Bewilligung zum möglichst baldigen Inslebenrufen einer solchen Gesamtschule für das höhere geistige Leben des Volkes umsomehr zu ertheilen geruhen, als eben dadurch auch das materielle Wohl der Hauptstadt des Kronlandes Krain mächtig befördert wird, welche in Zukunft entblösst des bedeutenden Beamtenstandes, von dem bis jetzt der Hausbesitzer und Gewerbsmann vielfachen Nutzen zog, nur in dieser Errichtung den einzigen Ersatz für die dadurch herbeigeführten vielen Verluste hindern und dessen noch mehr bedürfen wird, wenn einmal die Eisenbahn bis Triest vollendet sein wird und der Stadt Laibach auch dadurch bedeutende Nachtheile in trauriger Aussicht stehen. —

Laibach, am 16. September 1849.“

Naučno ministrstvo pa je z odlokom z dne 11. oktobra 1849 št. 6875 naročilo deželni vladi mestnemu magistratu to-le odgovoriti:

„ Die Frage aber, ob in Laibach eine Universität errichtet werde, muss einer weiteren Verhandlung vorbehalten bleiben, weil die bedeutenden Kosten, welche die Errichtung einer Universität erfordert, die Unmöglichkeit deren Zahl unbeschränkt zu vermehren und die daraus hervorgehende Schwierigkeit, die allseitigen Wünsche unparteiisch zu berücksichtigen, eine schleunige Entscheidung nicht gestattet“.

Kljub temu deloma ugodnemu vladnemu odgovoru se je vendar v ministrstvu še vedno pretresavalo jugoslovansko vseučiliško vprašanje, o čemer nam priča zanimiva notica v „Novicah“ (7. listopada l. 1849.), kjer se poroča, da je vlada v zadregi, bi li ustanovila vseučilišče v Ljubljani ali v Zagrebu. „Novice“ tej vesti pristavljajo: „Izid tega posvetovanja seveda ne bo drugačen, kakor da pridemo s tretjim koncem v Zagreb. Noben Slovenec se ne bo pritožil, ako se vseučilišče v Zagrebu napravi — toda, če imajo vsi drugi narodi svoja vseučilišča, bi imeli tudi Slovenci eno imeti po svoji potrebi. Tako je lajsko ministerstvo zagotovilo v svoji osnovi prihodnih vseučilišč, da se bo pri njenih napravah na mnogovrstne narode gledalo. — Oj sladke sanje! Pa kdo se zdaj še Slovencev spomni! Lani so bili spoštovani in povzdigovani, ko so bili v sili trdna zagojzda zoper pripravlanje Avstriji sovražnih prekucij krog in krog. — Kdo zdaj ta „Juwel“ posebno porajta! Zdaj se le spet „separatisti“ imenujejo, če se za enake pravice, kakoršen drugi narodi imajo, glasijo, akoravno so v najnevarnejšem času očitno pokazali, de njih „separatizmus“ obstoji le v brambi avstijanskega cesarstva“.

Toda vse to ni ničesar pomagalo.

Arhiv orteneškega grada na Dolenjskem hrani nam prezanimiv mal, pa dragocen spominek na slovenska pravoslovna predavanja v Ljubljani, namreč litografran rokopis v 8°, ki ima naslov: „Postave zoper hudodelstva s kratko teorijo kaznovavne pravde“.

„Ta scripta“ slovenskih pravoslovcev ljubljanskih iz l. 1849. so sestavljena po kazensko-pravnih delih profesorjev Jenulla, Waserja ter Maucherja in obsegajo od strani 91. dalje prevod kazenskega zakonika od l. 1803.

To je pa tudi jedin spominek iz onih dni. — Izpričevala, ki so bila izdana v slovenskem jeziku, žalibog ne moremo nobenega več dobiti. Rajni vladni svetnik Mahkot, slušatelj teh predavanj, o katerih je pogosto in rad pripovedoval, je svoje izpričevalo podaril, kakor je sam večkrat zatrjeval, kranjskemu muzeju, toda tam je ni moč najti.*)

Vlada ostala je torej neizprosna in je preložila slovenska pravoslovna predavanja iz Ljubljane v Gradec, kjer je vseučilišče glasom ustanovne listine ustanovljeno za obe narodnosti Notranje Avstrije.

*) Te zanimive podatke izvedel sem od gospoda dr. Vladimira Levca.

Dne 30. decembra 1849 je bil imenovan znani pravnik dr. Josip Krajnc*) za „docenta avstrijskega civilnega prava v slovenskem jeziku“ na graški univerzi. Sedmega prosinca 1850. pa je pričel s svojim predavanjem.

„Novice“ (l. 1850. str. 139) javljajo, da je imel Krajnc prvo poletje 26 slušateljev. Dr. E. Volčič pa poroča v „Slovanu“ l. 1885. str. 362 na podlagi Krajncovega imenika njegovih slušateljev, da ga je poslušalo okrog 40 Slovencev in do 20 Hrvatov ponajveč Dalmatincev. V tem imeniku se čitajo tudi znana imena kakor: Bezeljak Pavel, Crobath Ljudevit, Hayne Henrik, Jagodic Ivan, Kersnik Lavoslav, Murgelj Julij, Pfefferer Friderik, Poljak Ferko in Ivan, Razlag Jakob, Rafael conte di Pozza, Rozina Anton, Žuža Ivan, Toman Lovro, Tratnik Filip, Volčič Jurij itd.

Tej prvi slovenski stolici sta se pridružili na pravoslovni fakulteti kmalu še dve drugi. 13. marca 1850 je bil namreč imenovan profesorjem cerkvenega prava na graškem vseučilišču znani inomoški profesor dr. Janez Kopač, ki je predaval dva tečaja l. 1851. in 1852. kazensko-pravdni red v slovenščini.

Tema dvema slovenskima pravnikoma na graški univerzi se je pridružil še tretji, namreč privatni docent na Dunaju dr. Josip Mihael

*) Slavni avtor znanega zistema avstr. civ. prava dr. Josip Krajnc je bil rojen 17. februarja 1821 v Škalah v Šaleški dolini, kjer je bil njegov oče cerkovnik. Ljudsko šolo je obiskoval v rojstnem kraju, kjer je že kazal izredno nadarjenost. Zato so ga stariši poslali l. 1832. v Celje, kjer je dovršil gimnazijo. Najprvo je po dovršenih gimn. naukah študiral v Gradcu modroslovje, kjer je bil l. 1842. promoviran doktorjem filozofije. Že l. 1841. se je vpisal tudi za pravnika na graškem vseučilišču. Kot pravoslovec pa je bil ves čas odgojitelj v imoviti graški rodbini pl. Kodoličevi. Vstopil je tudi v prakso na graščin Kodoličevi, da bi se izuril v službi vlastninskega oskrbnika. Pozneje, ko so se Kodoličevi iz Radgone, kjer so prebivali po letu, preselili v Gradec, praktical je pri mestnem uradu. L. 1847. je prebil v Celovcu kazensko-sodnijski izpit.

Viharno leto 1848. je prekinilo njegove študije. Udeleževal se je z veliko vneto slovesno gibanja v Gradcu in na slovenskem, kjer je bil tudi v slovenjegraškem okraju izvoljen za državnega poslanca. Kot tak je bil goreč zagovornik slovenskih in svobodomiselnih nazorov, kar mu pozneje ni delalo nemalih ovir. Po razpustu državnega zbora 4. marca 1849 se je vrnil v Gradec, kjer je bil promoviran 2. avgusta doktorjem prava. Zastoj se je kot slov. docent in koncipijent pri dr. Ulmu v Gradcu ter pozneje kot uradnik fin. prokurature kranjske trudil dobiti odvetniško mesto. Slednjič se mu je l. 1855. posrečilo zasesti stolico civ. prava v Sibirju, kjer je ostal do l. 1871. oboževan in čislán od tovarišev in slušateljev. Tega leta je bil imenovan profesorjem v Inomostu, odkoder se je pa že l. 1872. preselil v Prago. Tu so prirejali nemški dijaki proti našemu slavnemu učenjaku velike demonstracije na vseučilišču, tako da so mej drugim poslali sibirjski vseučiliščniki vseh narodnostij svojim praškim kolegom adreso, opozarjajoč jih, da delajo Krajncu veliko krivico. Kako kmalu se je tudi v Pragi priljubil, je pokazal najbolj njegov pogreb l. 1875. (umrl je 22. februarja), ko so ga ob ogromni udeležbi vseh slojev obeh narodnostij položili k večnemu počitku. Krajnc je ostal do zadnjega zdihljaja tak kakor je bil vse življenje: pri vsej svoji ogromni učenosti skromen, ljubeznjiv, skrben oče in soprog, zvest svojemu narodu in veri — pravi Slovenec.

Obsirneje popisujejo njegove življenje: „Slovan“ l. 1885, „Slov. Pravnik“ l. 1900 in „Narodni koledar“ l. 1901.

Skedl,*) oče sedanjega državnega poslanca in črnoviškega profesorja g. dr. Arturja Skedla. Dr. Josip M. Skedl je bil dne 25. septembra 1850 imenovan za profesorja finančne vede v Gradcu z obvezo predavati kazensko pravo v slovenskem jeziku, za kar mu je bila pa obljubljena posebna remuneracija.**)

Razun teh treh juridičnih docentov predavala sta tudi na bogoslovni fakulteti profesorja Robič in Tosi v slovenskem jeziku.

Ta predavanja so bila naznanjena v leksijskem katalogu v slovenščini, tako-le:

Zimski tečaj 1850./51. „Vaja v slovenskih pobožnih nagovorih. Četrtek od 10. do 11. Dr. Robič.“ — „Čez avstrijsko državljansko pravo v slovenskem jeziku bere gospod Dr. Jožef Krainc, kot docent vsak dan razun nedelj in praznikov od 8. do 9. ure predpoludnem, v ponedelkih in petkih popoldne od 4. do 5.“

Poletni tečaj 1851. „Vaja v slovenskih pobožnih nagovorih o petkih popoldne 2.—3. Dr. Robič.“ — „Avstrijsko državljansko pravo, skozi 7 ur, dopoldne od 8. do 9. in popoldne v ponedelkih in petkih od 4. do 5. docent Dr. Jožef Krainc.“ — „Red kazenske pravde, četirikrat na teden, popoldan ponedelek in petek od 3. do 4., sreda in sobota od 4. do 5., prof. Dr. Janez Kopač.“ — „O Avstrijskih kaznovavnih postavah čez hudodelstva, popoldan; v ponedelek od 2. do 3., torek, sreda in sobota od 3. do 4. Dr. Josip Skedl.“

Zimski tečaj 1851./52. „Vaja v slovenskih pobožnih nagovorih o petkih popoldne 2.—3. Dr. Robič.“ — „Avstrijsko derzerwjlansko pravo, skoz 7 ur, dopoldne od 8. do 9. in popoldan o ponedelkih in petkih od 4ih do 5ih docent Dr. Jožef Krainc.“ — „O Avstrijskih kaznovavnih postavah čez hudodelstva: 4 ure v ponedelek od 2. do 3., torek, sreda in sobota od 3. do 4. Dr. Josip Skedl.“ — „Red kazenske pravde, 4 ure na teden: popoldne ponedelek od 3. do 4., sreda, petek in sobota od 4. do 5., Prof. Dr. Janez Kopač.“

Poletni tečaj 1852. „Avstrijsko kazensko pravo razlaga skoz 4 ure v ponedelek, torek, sredo

*) Dr. Josip Mihael Skedl je bil rojen na Dolenjskem v St. Rupertu iz veleugledne stare rodbine l. 1818.

Pravoslovne nauke je dovršil začetkom 40ih let na Dunaju, kjer je bil tudi promoviran za doktorja prava.

Na dunajskem vseučilišču se je habilitiral za finančno vedo in statistiko in je bil več let suplent znanega profesorja Springerja.

Kot profesor v Gradcu oženil se je l. 1859. z gospodično Marijo Strobl, hčerko poštnega svetnika. Iz tega zakona porodil se mu je l. 1860. sin Artur, ki je sedaj vseučilišni profesor za civilno pravdo v Črnovcih, državni poslanec in posestnik gradu „Skerljevo“ na Dolenjskem.

L. 1868. je umrl Skedl za srčno boleznijo v najboljši moški dobi. Profesor Skedl je bil po svojih statističnih delih znan in ugleden v učenih krogih, nič manj pa priljubljen pri svojih slušateljih, ki so ga ljubili kakor svojega očeta.

Čeprav skoro vse življenje v tujini in ugleden učenjak, ni nikdar pozabil svojega naroda kakor marsikteri drugi. Slovenskim dijakom je tudi materijelno pomagal kjer je le mogel in jim omogočil študije. Z voditelji slovenskega naroda v dobi našega preporoda, zlasti z dr. Bleiweisom je bil vedno v prijateljski zvezi.

**) Krones: Geschichte der Grazer Universitaet.

in saboto gosp. prof. Dr. Josip Skedl.“ — „Avstrijsko državljansko pravo razlaga skoz 7 ur, dopoldne od 8.—9., in popoldan v ponedelkih in petkih od 4. do 5. docent Dr. Jožef Krainc.“

Zimski tečaj 1852./53. „Vaja v slovenskih pobožnih nagovorih v petkih popoldne 2.—3. Dr. Robič, coll. publ.“ — „Avstrijsko državljansko pravo skoz 7 ur razlaga g. dr. Josip Krainc v ponedelek, torek, sredo, petek in saboto od 8—9ih dopoldne in v ponedelek in petek od 4—5ih popoldne.“ — „Novo knjigo kazenskih postav čez hudodelstva razlaga skoz 4 ure na teden, ponedelek, torek, sredo in saboto od 3.—4. popoldne g. Prof. Dr. Josip Skedl.“

Poletni tečaj 1853. „Vaja v razlaganju keršanskega nauka o petkih popoldne 2.—3. Prof. Robič.“ — „Avstrijsko državljansko pravo skoz 7 ur razlaga gospod Dr. Josip Krainc v ponedelek in saboto od 8—9ih dopoldne in v ponedelek in petek od 4—5ih popoldne.“ „Novo knjigo kazenskih postav čez hudodelstva, pregreške in prestopke razlaga skoz 4 ure na teden, ponedelek, torek, sredo in saboto od 3. do 4. popoldne gospod Dr. Josip Skedl.“

Zimski tečaj 1853./54. „Vaja v slovenskih pobožnih nagovorih o petkih popoldne 2.—3. Dr. Tosi.“ — „Novo knjigo kazenskih postav čez hudodelstva skoz 4 ure na teden, ponedelek, torek, sredo in saboto od 3.—4. popoldne gospod Dr. Josip Skedl.“

Poletni tečaj 1854. „Vaja v krščanski nauku o petkih popoldne 2.—3. Prof. Tosi.“ — „Knjigo kazenskih postav čez hudodelstva razlaga skoz 4 ure na teden, ponedelek, torek, sredo in petek Dr. Jože Skedl.“

Do zimskega tečaja 1855./56. predaval je v slovenskem jeziku še nadalje „Pobožne nagovore“ dr. Tosi. Število slušateljev slovenskih predavanj pa se je žalibog jelo vedno bolj krčiti. Vzroki tega žalostnega pojava so bili mnogovrstni. Prvič so se Slovenci vsled raznih razmer Gradca sploh ogibali, na Dunaj so vabile Kranjce Knafflove ustanove, nova železniška zveza je tudi pripomogla, da je pohajalo vedno več dijakov na Dunaj; na drugi strani pa Slovenci niso mogli imeti pravega veselja, obiskovati slovenska predavanja, ker v javnem življenju niso imeli prilike slovensko uradovati in tudi izpitov niso mogli delati v materinščini. Tako je vlada Slovenice s svojimi dvoreznimi odredbami hotela privesti ad absurdum in uničiti v kalu slovensko vseučilišče, ki je bilo že tako blizu ustanovitve.

V „Novicah“ 1852. l. 18. avgusta toži dr. Bleiweis, da se število slušateljev Krajncjevih predavanj jako krči in zahteva slovenskega uradovanja v trdnem prepričavanju, da je zatiranje slovenščine v javnem življenju vzrok propadanja slovenskih predavanj.

Dne 25. prosinca 1854 pa je naznanil dr. Krajnc ministrstvu, da mora „wegen Mangel an Zuhörern“ predavanja ustaviti. Ministrstvo je to odpoved vzelo z razpisom dne 25. svečana na znanje.

Tako je dr. Krajnc oficijelno poročal. Čujmo pa, kar pravi sam o vzrokih, ki so povzročili to pomanjkanje slušateljev!

Krajnc piše namreč o dobi, ko je bival kot slovenski docent v Gradcu, v svojem za svojo ne-

vesto gdčno. Marijo Petričevo namenjenem in torej v tem oziru gotovo zanesljivem životopisu tako-le:

„Odšel sem za nekaj tednov k materi, potem zopet v Gradec, kjer sem ob enem s svojim bivšim tovarišem Bučarjem *) kandidiral za stolico avstrijskega državljanskega in kazenskega prava, ki se je takrat imela ustanoviti na graškem vseučilišču. Zmagam ter z učnim letom 1849/1850 pri znatni udeležbi pričnem v nemškem mestu svoja predavanja v jeziku do tedaj skoro zaničevanem. Naloga, ki sem si jo stavil ni bila mala; slovenščina toliko da ne brez slovstva ni imela najnavadnejših izrazov, kakoršnih treba juridičnemu predavanju. Vse to se je moralo še-le vsvariti in sicer v obliki, razumljivi vsakemu, ki zna slovenski jezik. Slušatelji niso imeli niti slovenskega zakonika, da bi jim bil pri predavanjih v podlago; trebalo ga je še le sestaviti. Potemtakem mi je bilo rečenega leta dosti dela, posebno ker dovršeno predavanje prvo leto zahteva posebnih znanstvenih priprav. Vendar sem že meseca julija 1850. dokončal slovenski prevod zakonika, obsegajočega 1502 paragrafov, ter ga predložil ministertvu s prošnjo, da se da morda po pregledu natisniti. To se je tudi zgodilo, dasi še-le pozneje. Vzvišeni moj zaščitnik poslal mi je zato lastnoročno pisano pohvalo. Toda zadobljena docentura mi je dala pri lastnem mi veselju do dela premalo opravila. Že februarja sem vstopil ob enem za koncipijenta pri cenjenem odvetniku in županu dr. Ulmu, kjer sem ostal do Velike noči l. 1854., ko sem bil premeščen v Ljubljano Več prememb je bilo odmenjenih leta 1853. Svojo docenturo sem nadaljeval že četrto leto, toda rastoče sovražstvo, katero so nasprotniki Slovenstva namerili proti nji kot nepotrebni napravi, provzročilo je, da je polagoma pojemala. Zato sem sklenil, da popustim to dvomljivo nameščenje ter se naravnost porinim za kako odvetniško mesto.**)

Tako torej dr. Krajnc.

Posebno se je trudil dr. Kopač pomnožiti število slušateljev. Deloval je zlasti nato, da bi se Knafflove ustanove podeljevale tudi graškim dijakom. Pisal je o tem v „Novice“ l. 1851. (str. 48, 91, 107) in dokazoval, da se ustanovno pismo nikakor ne glasi le za dunajsko vseučilišče. Na njegov predlog zavzel se je za to zadevo tudi profesorski zbor graški. Pa zaman! Vzrok propada slovenskih predavanj je tičal seveda globlje, prav kakor nam to namiguje sam Krajnc.

Letni tečaj 1854/1855 je še profesor Skedl predaval kazensko pravo in do leta 1856. še profesor Tosi na bogoslovni fakulteti.

Na-to so pa slovenska predavanja na vseučilišču prenehala in ves napor slovenskega naroda pridobiti si tudi to pravico je bil do sedaj zaman. Še jedenkrat smo bili pozneje l. 1870. prav blizu

*) Bučar se je tudi l. 1848. potegoval za stolico v Ljubljani in je umrl kot odvetnik v Postojni l. 1868.

**) „Slovan“ l. 1885.

priporiti si to sveto pravico; k temu vspehu so pa največ pripomogli slovenski tabori. —

Zakon z dne 15. novembra l. 1867. je podelil avstrijskim narodom pravico svobodnega zbiranja in združevanja, po katerem so že toliko časa tako željno hrepneli, dobro vedoč, da je to važen predpogoj za res svobodno konstitucionalno, ustavno življenje, da je ostro orožje v boju za praktično izvršitev v ustavi zajamčenih političnih pravic in v borbi za nove težnje in potrebe.

Najboljši dokaz za to, s kakim navdušenjem je bil ta zakon vsprejet v vsej državi in s kolikim upom v boljšo bodočnost je isti napolnjeval vse njene prebivalce, je dejstvo, da so vsi narodi in stanovni kar tekmovali mej seboj v porabi te tolikanj važne nove svoboščine.

Širom naše prostrane domovine so se prirejali velikanski ljudski shodi večinoma „pod milim nebom“ po vzorcu takrat posebno slavnih angleških meetingov, s katerimi so dosegli zlasti glasoviti Cobden in govornik Brighth na Angleškem, junaški O' Conel pa na Irskem velike vspehe. Na teh shodih so posamezni avstrijski narodi in stanovni zborovali in sklepali o svojih težnjah, pravicah in zahtevah. Vsa Avstrija je postala naenkrat velikanski parlament. Posebno impozantne shode so prirejali Dunajčani, Gradčani, pred vsem naši bratje na severu, ki so, vzbujajoč stare spomine iz husitske dobe, imenovali te shode tabore.

Ideja taborov je nepričakovano naglo našla svojo pot tudi med slovenski narod.

Slovinci so imeli pač dovolj vzrokov prirejati take shode, na katerih so v veličastnem številu zahtevali svojih pravic, sosebno ravnopravnosti, ki je bila sicer v § 19 drž. osn. zakonov zajamčena, toda še nikjer praktično izvedena.

Pa še ena velika ideja je bila, ki je prešinjala ves narod, namreč „zjedinjena Slovenija“. Rodila se je že l. 1848.; v dobi absolutizma je seveda zaspala in se potem vzbudila zopet v šestdesetih letih. Državnopravne izpremembe v naši monarhiji leta 1866. in 1867. so jo še prav posebno pokrepčale in ji vdihnile novo življenje.

Zjedinjena Slovenija in narodna ravnopravnost sta bila torej poleg krajevni gospodarskih vprašanj predmet zborovanja slovenskih taboritov.

Razni občutki nas navdajajo, proučujoč to važno dobo slovenskega političnega življenja, katero smemo šteti mej najsijajnejše v slovenski zgodovini. Človek ne ve, komu bi se bolj čudil: ali idealnemu poletu, žarkemu rodoljubju, visokim jasnim političnim smotrom in agitatorični sili narodovih voditeljev, ali pa narodni zavednosti slovenskega ljudstva. Nehote se vprašamo, videč to narodno navdušenje in smisel za najvažnejša vprašanja, če mi ne nazadujemo? — Izpremenil se je pač splošno duh časa, ki je tudi na nas vplival.

Slovenski tabori pa, ki so posvečevali svojo pozornost vsem najvažnejšim slovenskim vprašanjem,

seveda tudi niso pozabili slovenskega vseučilišča.

Na prvem slovenskem taboru, ki se je vršil dne 9. avgusta 1868. na polju poleg Ljutomera in ktereга se je vdeležilo nad 7000 ljudi, se še o vseučilišču ni razpravljalo; zahtevala se je le splošna ravnopravnost v šoli. Toda malo dni pozneje vršil se je v Ljubljani shod, ki gotovo ni ostal brez upliva na naše vprašanje. Nove pravice združevanja poslužili so se namreč seveda takoj tudi dijaki in l. 1868., ko se je ustanovljal v Gradcu akad. „Leseverein“, pri katerem so Nemci in Italijani Slovane popolnoma prezrli, zbrali so se razžaljeni slov. akademiki graški dne 9. junija in so sklenili soglasno peticijo na ministerstvo, da se: 1. vpelje slovenščina v vse nižje in srednje šole, 2. da se dopolni vseučilišče v Zagrebu in 3. da se ustanovi pravniška akademija v Ljubljani. Dunajska „Sava“ pa je že poprej sprožila misel, naj se v počitnicah priredi v Ljubljani splošni shod slovenskih akademikov. Te ideje so se s prav posebno vneto poprijeli graški akademiki, katere sta tedaj vodila poznejši, žal, da že davno blagopokojni kamniški zdravnik, posl. dr. Maks Samec in pa med. Krištof. Vodje dunajskih ozir. praških akademikov so bili: tedanja modroslovca Frančišek Levec in Josip Jurčič ter tehnik Fran Tomšič.

Shod se je izvršil v Ljubljani sijajno dne 14. avgusta. Akademiki so po temeljitih referatih gg. M. Samca, jarista Oblaka in Josipa Jurčiča sklenili resolucije v smislu graške peticije in sklepali tudi o ustanovitvi literarnega društva „Slov. Omladine“.

Tudi deželni odbor kranjski je v svojem „Poročilu o ravnopravnosti slovenskega jezika v javnih šolah in uradnih na Kranjskem“ dne 28. velikega srpana uporočal dež. zboru, naj se ta obrne do vlade s prošnjo, da ustanovi v Ljubljani „akademijo za pravoznanstvo“, spominjajoč dotične korake in vspehe l. 1848.

Kljub temu pa, da se je že zopet jela v javnosti povdarjati potreba slovenskega vseučilišča, se še drugi slov. tabor v Žalcu (udeležnikov je bilo 15.000) ni določno izrekel za univerzo, kakor je sploh le posnel resolucije prvega tabora. Stoprav na tretjem slovenskem taboru v Šempasu na Goriškem se je dne 18. oktobra 1868. izrecno zahtevala slovenska pravna akademija. Dotično resolucijo je utemeljeval Ivan Nabergoj, ktereга so Italijani tedaj zaničljivo imenovali slov. Garibaldija, povdarjajoč potrebo takega zavoda in sicer ravno v Ljubljani.

Mogočen ljudski glas, ki je zahteval slov. vseučilišča, pa je odmeval tudi v državnem zboru.

V 170. seji dne 8. marca 1869. govoril je namreč g. poslanec Luka Svetec mej drugimi tudi za ustanovitev pravne akademije, ki bi vstrezala zahtevam slovenske in italijanske narodnosti, to-le:

„V preteklem letu se je v razpravi o tem predmetu izrazila želja in sicer ne samo od mene, ampak

tudi od jednega poslanca iz Goriškega, naj se ne samo v srednjih in ljudskih šolah, ampak tudi v višjih učnih zavodih ozira na slovensko narodnost.

Vlada naj dalje skrbi za to, da se predava na vseučiliščih na nekak način v slovenščini.

V tem oziru so že izrazili svoje želje deželni zbori; deželni zbor goriški je predložil dotično željo vladi, istotako deželni zbor kranjski. Vlada se naprosi, naj ali ustanovi pravno akademijo za laški in slovenski narod, ali pa, da na drug način skrbi za to, da bi se lahko predavali predmeti na vseučilišču tudi v laščini ali slovenščini. V pretečenem letu sem povdarjal, da je to neobhodno potrebno, če hočemo sploh dobiti sposobne uradnike, ki bi mogli uradovati v dotičnem deželnem jeziku.

Ker pa se, kakor sem že omenil, v tem oziru še ni nič zgodilo, dovoljujem si danes izraziti visoki vladi opetovano svojo nado, da bo vse potrebno ukrenila, da se omenjena točka 19 osnov. pravic izvede. Pričakujem torej, da bo po možnosti odpravila naredbe, ki se z njo ne strinjajo, da se bo ozirala na sklepe deželnih zborov, da bo, kjer je potrebno, iz lastne inicijative predložila dotičnim deželnim zborom predloge, oziroma kar se tiče višjih učnih zavodov, zlasti vseučilišč ali pravnih akademij, predložila visokemu državnemu zboru dotične predloge in konečno, da bo vpostavila v prihodnji proračun tudi dotične postavke, ki omogočujejo tudi materijelno izvedbo teh zakonov. Te moje nade mi menda ni treba utemeljevati z dolgim govorom, ker je to vendar čisto naravno, da se zakoni, ki so se sklenili, tudi izvedejo, in ker je popolnoma naravno, da se mora ustava, ki se hoče v koreniti in obuditi zaupanje, tudi vresničiti. Ustava ne sme biti samo na papirju, ampak se mora tudi dejansko pokazati. To gospoda moja je neobhodno potrebno, če hočemo doživeti v Avstriji srečo, da so razni narodi zadovoljni in da harmonično sodelujejo v skupni celoti, ki more ustvariti blagostanje in moč monarhije, in nas vseh srečo. (Dobro! v desnem središču.)“

Še tisti dan je naučni minister Hasner odgovoril posl. Svetcu tako-le:

„Prehajam sedaj k jednemu najtežjih vprašanj. G. poslanec Svetec je nagromadil zopet kopico pritožeb proti vladi, da ne izvršuje čl. XIX dr. osn. z.

Najprej moram splošno omeniti, da se te obtožbe izražajo v tonu, kakor da bi vlada imela kakšne predsodke, kakor da bi ji bili interesi jednega naroda bolj na srcu kakor drugega.

Gospoda moja! To je gotovo popolnoma neopravičeno. Kar se tiče izvedbe te točke, moramo priznati, da je zelo težavno.

Spominjam se še prav dobro razprav, ki so se vršile o tej točki; izražali so se pri določitvi njegovega besedila dvomi, ali se naj tako formulira, ker se je reklo: konečno se nalaga tukaj vladi dolžnost, katere ne more izpolniti in ta točka ostane potem samo na papirju.

Tolažili pa so se potem s tem: utra posse nemo tenetur, kaj nemogočega ne more nihče zahtevati, vsaj to je naravno; in jaz mislim, da je v resnici tako.

Če prav razumem zahteve g. poslanca, potem se koncentrirajo iste v zahtevi po vseučilišču.

Glede drugih šolskih zadev pa je dovolj znano, da je velik del zakonodajstva o ljudskih in srednjih šolah dandanes prepuščen deželam in morda tudi glede uprave in denarnih izdatkov, vsaj v prvi vrsti tem in še le v drugi vrsti supletorično tudi državi.

Kar se pa vseučilišč tiče, priznavam, da bi z največjim veseljem vsaki deželi ustanovil jedno vseučilišče, seveda ko bi isto deželi tudi resnično koristilo.

Toda pred vsem moram pripomniti, da je predpogoj vseučilišča do gotove stopnje dozorel razvoj naroda; ustanoviti vseučilišče, ako ni dovolj razvitega slovstva, se pravi ustanoviti vseučilišče, ki nima nobenih ali pa samo nezmožne učitelje in pičlo število učencev in ki obstoji bolj po imenu kakor v resnici; to se pravi pravzaprav zidati hišo pri strehi.

Vlada ima odločno voljo predlagati tudi v tem oziru državnemu zboru vse mogoče stroške; toda ni dvoma, da vlada ne more ravnati drugače, kakor da začne z ljudskimi šolami in preide potem k srednjim šolam in da potem, ko je vstvarjena socialna podlaga nekaki kulturi, lahko ustanovi vseučilišče.

Če je pa visoka zbornica drugega mnenja, se vlada ne bo protivila, samo da ji dovoli potrebna sredstva.

Kar se Italijanov tiče, sem že omenil, da je vlada prepričana, da je kultura laškega naroda že popolnoma razvita, toda s samimi predavanji v laškem jeziku na kakem nelaškem vseučilišču bi bilo prav malo pomagano.

Vlada je to že tudi opetovano poskusila, a se ji ni posrečilo, pri tem pa nikakor ne zanikam, da bi se ta poskus ne smel obnoviti. Tudi s pravno akademijo se ne da kakor bi se želelo pomagati. Vlada se pa mora odločno in načelno izreči proti pravnim akademijam.

Pravna akademija, poleg katere ne obstoji istočasno modroslovna fakulteta, je zavod brez podlage. Deželi ni vstreženo, ako nima tudi onega dela vseučilišča, ki ji vzgojuje učiteljske kandidate. Modroslovna fakulteta pa je v širšem obsegu skoro potrata, ako nima istočasno poleg sebe medicinske fakultete. Tako se giblje vse v krogu, da moramo reči, da izdamo denar zastonj ali pa moramo ustanoviti vseučilišče. In tu prihajam k skupni točki. V onih delih države, kjer je malo prebivalcev, je v resnici težavno take zavode ustanavljati, ki zahtevajo mnogo stroškov, ker gotovo ne bo dovolj kandidatov za stolice, ki bi bili v to popolnoma zmožni, in ker tudi ne bi bilo dovolj učencev. To velja tudi za Italijane in pride pri kaki spremeni sistema še bolj do veljave, ter se bo število učencev tem bolj zmanj-

šalo, če obvelja načelo, ki ga namerava izvesti vlada, da se da privatnemu študiju prosteje polje. Vlada se že s tem vprašanjem dalj časa bavi, toda stavijo se ji težkoče, katerih sedaj še ne more premagati. S tem pa nikakor nočem reči, da ne bi imela vlada potrebne dobre volje, da to vprašanje v najugodnejšem smislu reši.“ — — — — —

Spomladi l. 1869. začeli so zborovati zopet slovenski tabori, ki so imeli jeseni prejšnega leta toliko vspeha. Na četrtem taboru v Brdih utemeljeval je znani rodoljub Lavrič resolucijo o slovenskem „pravniškem vseučilišču“. Znamenit je potem peti tabor v Sevnici, kjer je prvi razpravljal tudi lokalna vprašanja in sicer glede mostu čez Savo. O potrebi slov. „pravniškega vseučilišča“ je govoril župnik Rišpl. Temu taboru je sledil dne 9. maja kot šesti takozvani pivški tabor v Kalcu poleg Zagorja na Pivku.

Jeden najznamenitejših pa je bil brezdvombeno sedmi slovenski tabor na ljubljanskem polju poleg Vižmarij binkoštni ponedeljek leta 1869. Važen je ta tabor radi velikanskega števila udeležnikov, bilo jih je okoli trideset tisoč; znamenit, ker so se ga udeležili vsi narodovi prvaki slovenski; pomemben radi važnosti razpravljanih predmetov, spomina vreden tudi radi tega, ker je na njem prvič govorila narodna dama gospodična Ema Tomanova, kar je vzbudilo tedaj ne malo polemiko o tem, je-li primerno, da ženske politikujejo in nastopajo na javnih shodih; znamenit je pa tudi za naše vprašanje, kajti vižmarski tabor je prvi zahteval slov. vseučilišče in ne le akademije. Govoril je o tem predmetu dr. Razlag, ki je obširno z zgodovinskega, narodno-gospodarskega in kulturelnega stališča utemeljeval potrebo in izvedljivost te ideje. V spomin na ta tabor so se takrat razdelile posebne spominske svetinje, ktere je pa v Ljubljani prepovedal nositi tedanji župan dr. Jos. Supan. Tudi na 8. taboru v Ormožu dne 8. avg. 1869 je dr. Razlag 9000 zbranim taboritom govoril o slovenskem vseučilišču. Mecec dnij po ormoškem taboru vršil se je pa dne 4. septembra v Ljubljani drugi shod slovenskih akademikov, katerega ne smemo prezreti. Sklicali so ga večinoma oni akademiki, ki so imeli glavno ulogo na prvem dijaškem shodu l. 1868., poleg njih pa še modroslovca Fran Šuklje in Skaberne ter pravnik Filip Zaplotnik.

Kot prva točka je bila na dnevnem redu razprava o slovenskem vseučilišču. Potrebo takega zavoda je obširno povdarjal pravnik Oblak. Skoro nevrjetno pa se nam zdi, da so govorila proti slov. vseučilišču Zaplotnik in Šuklje in navajala kot vzrok svojega stališča prav one momente, ktere povdarjajo naši nasprotniki: Vendar je bila s prevesno večino vsprejeta resolucija: „Zbrani študentje v Ljubljani zahtevajo od vlade, da je ona pravična tirjatvam slovenskega naroda ter ustanovi univerzo v Ljubljani z učnim jezikom slovenskim.“

Tudi l. 1870. so tabori v Sežani (dne 19. maja), v Cirknici (12. junija), Kapeli nize Radgone (19. junija), v Kobedu v Istri (7. avgusta), v Vipavi (14. avgusta) in v Zaprcah blizu Vrbe (dne 10. septem-

bra) sklenili jednake resolucije glede univerze kakor prejšnji tabori.

Mogočnega ljudskega glasu, ki je tako silno, ker soglasno odmeval po taborih širom slovenske zemlje, vlada vendar ni mogla preslišati, sosebno, ker je bilo ministerstvo Potocki baš takrat v zadregi in je upalo pridobiti z ugodno rešitvijo vseučiliškega vprašanja slovenske poslance.

Deželni glavar:

Predno sejo sklenemo, imam naznaniti, da sem vsled prošnje gospoda poslanca dr. Brejca istemu dovolil na podlagi § 5. opravilnega reda dopust 8 dni.

Prihodnja seja je v sredo dne 14. t. m. ob 10. uri dopoldne. V torek 13. t. m. ob 4. uri popoldne je seja ustavnega odseka.

Dnevni red je nadaljevanje čitanja interpelacije. Sklepam sejo.

Konec seje ob 1. uri popoldne. — Schluß der Sitzung um 1 Uhr Nachmittag.

